

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับบทบาทของผู้บริหารสถานศึกษาในการปฏิรูปการเรียนรู้ โดยนำเสนอในหัวข้อต่อไปนี้

1. ความหมาย แนวคิด และทฤษฎีเกี่ยวกับบทบาท
 - 1.1 ความหมายของบทบาท
 - 1.2 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับบทบาท
 - 1.3 ลักษณะของบทบาท
2. การปฏิรูปการศึกษา
 - 2.1 ความหมายการปฏิรูปการศึกษา
 - 2.2 ความจำเป็นในการปฏิรูปการศึกษา
 - 2.3 แนวทางการดำเนินการปฏิรูปการศึกษาในสถานศึกษา
3. การปฏิรูปการเรียนรู้
 - 3.1 ความจำเป็นในการปฏิรูปการเรียนรู้
 - 3.2 แนวคิดเกี่ยวกับการปฏิรูปการเรียนรู้
 - 3.3 กรอบการดำเนินการปฏิรูปการเรียนรู้ในสถานศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ
 - 3.4 การพัฒนากระบวนการเรียนรู้
 - 3.5 ชุดมุ่งหมายของการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ
4. การประเมินผลตามสภาพจริง
5. การวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนรู้
6. บทบาทของผู้บริหารสถานศึกษาในการปฏิรูปการเรียนรู้
 - 6.1 ด้านการบริหารหลักสูตร
 - 6.2 ด้านการจัดการเรียนการสอน
 - 6.3 ด้านพัฒนาสภาพแวดล้อมและบรรยากาศให้เอื้ออำนวยต่อการเรียนรู้
 - 6.4 ด้านส่งเสริมสื่อ วัสดุอุปกรณ์ และแหล่งเรียนรู้
 - 6.5 ด้านพัฒนานักศึกษาครุ
 - 6.6 ด้านการจัดระบบสนับสนุนเชิงกายภาพใน
7. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
 - 7.1 งานวิจัยภายในประเทศ
 - 7.2 งานวิจัยต่างประเทศ

ความหมาย แนวคิด และทฤษฎีเกี่ยวกับบทบาท

ความหมายของบทบาท

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2525 (2538 : 459) หมายถึง การทำตามหน้าที่ที่กำหนดไว้

สุพัตรา สุภาพ (2525 : 58) หมายถึง การปฏิบัติตามสิทธิและหน้าที่ของสถานภาพ เช่น บทบาทของครูกือการอบรมสั่งสอนนักเรียน โดยสถานภาพจะกำหนดว่าบุคคลนั้นๆ มีหน้าที่ความรับผิดชอบอย่างใดในสังคม บุคคลที่มีสถานภาพต่าง ๆ กันจะมีบทบาทต่างกันด้วย หรือแม้แต่ “สถานภาพเดียวกันก็อาจมีบทบาทต่างกันได้”

ยัง (สถิต นิยมญาติ 2524 : 128 ; อ้างอิงมาจาก Young 1976 : 115 – 121) หมายถึง หน้าที่ของฐานะตำแหน่งเมื่อบุคคลหนึ่งได้ดำรงตำแหน่ง สิ่งที่ตามมากับตำแหน่งนั้น คือ การที่เขาจะต้องมีการประทับสัมพันธ์ (interaction) กับตำแหน่งอื่น ๆ ทั้งที่สูงกว่าและตำแหน่งภายในกลุ่ม สิ่งที่ตามมากับตำแหน่งอันเป็นเครื่องกำหนด สำหรับการดำรงฐานะตำแหน่งนั้นเรียกว่า “บทบาท”

ดานีล ลีวินสัน (สุโข อุนลิพย์ 2532 : 13 ; อ้างอิงมาจาก Daniel Levinson 1985 : 127-129) เป็นผู้ที่ได้รับอิทธิพลจาก Linton ได้สรุปความหมายของบทบาทไว้ 3 ประการ คือ

1. บทบาท หมายถึง ปัทสถาน (norms) ความมุ่งหวัง ข้อห้าม ความรับผิดชอบ และอื่นๆ ที่มีลักษณะในทำนองเดียวกัน ซึ่งผูกพันกับตำแหน่งทางสังคมที่กำหนดให้ ซึ่งบทบาทตามความหมายนี้ คำนึงถึงตัวบุคคลน้อยที่สุดแต่มุ่งไปถึงการบ่งชี้ถึงหน้าที่อันควรกระทำ

2. บทบาท หมายถึง ความเป็นไปของบุคคลผู้ดำรงตำแหน่งที่คิดและกระทำเมื่อดำรงตำแหน่ง

3. บทบาท หมายถึง การกระทำการของบุคคลแต่ละคนที่กระทำโดยให้สัมพันธ์กับโครงสร้างทางสังคม หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคือ แนวทางอันบุคคลพึงกระทำเมื่อตนดำรงตำแหน่งนั้น

กล่าวสรุปได้ว่า บทบาท หมายถึง แบบแผนพฤติกรรมของบุคคลในการปฏิบัติตน ในตำแหน่งการงานที่ดำรงอยู่ และในสังคมที่บุคคลนั้นเป็นสมาชิก

แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับบทบาท (Role Theory)

ราฟ ลินตัน (สุโข อุนลิพย์ 2532 : 13 ; อ้างอิงมาจาก Ralph Linton 1987 : 122) เป็นคนแรกที่ให้แนวความคิดเรื่อง สถานภาพ (status) และบทบาท (role) เพาห์นว่า สถานภาพเป็นนามธรรม หมายถึง ฐานะหรือตำแหน่งจะเป็นเครื่องกำหนดบทบาทของตำแหน่งนั้นๆ ว่าตำแหน่งนั้นจะมีภารกิจหน้าที่อย่างไรบ้าง ดังนั้นมีตำแหน่งเกิดขึ้นสิ่งที่ควบคู่มา跟着ตำแหน่งคือบทบาท

ของตำแหน่ง เพราะทุกๆ ตำแหน่งจะต้องมีบทบาทกำกับ บทบาทจะเป็นสิ่งที่ควบคู่กับตำแหน่ง เทธิบัณฑ์เสมีอนเหรียญที่มีสองด้าน ด้านหนึ่งคือตำแหน่งอีกด้านหนึ่งของเหรียญคือบทบาทนั้นเอง

บูรุณ แคลเซียนิก (สุพัตรา สุภาพ 2522 : 52 ; อ้างอิงมาจาก Broom and Selenick 1979 : 227) อธิบายว่า บทบาททางครั้งเรียกว่า บทบาททางสังคม ความหมายบทบาทเป็นการกล่าวถึงสิทธิ และหน้าที่ที่เขียนอยู่กับตำแหน่งทางสังคม ซึ่งบอกให้รู้ว่าแต่ละคนควรจะแสดงบทบาทอะไรบ้าง ในการเป็นพ่อ หรือเป็นครู และเป็นหน้าที่ของเขาว่าต้องแสดงพฤติกรรมตามบทบาทนั้นๆ และเขาก็สามารถเรียกร้องหรืออ้างสิทธิอันนี้ได้

สุชา จันทร์เอม และสุรangs จันทร์เอม (2520 : 46) อธิบายว่า บทบาท มีความใกล้เคียง กับสถานภาพมาก บทบาทเป็นสิ่งที่บุคคลในสถานภาพต่างๆ ฟังกระทำนั้นคือ เมื่อสังคมกำหนด สิทธิและหน้าที่สถานภาพโดยอย่างไรแล้ว บุคคลในสถานภาพนั้นๆ จะต้องประพฤติปฏิบัติตาม หน้าที่ที่กำหนด

สุพัตรา สุภาพ (2522 : 52) ได้กล่าวถึงสถานภาพและบทบาท (status and role) ว่า การที่เรากำหนดเรียนบุคคลหนึ่งว่าเป็นข้าราชการหรือตำแหน่งใดๆ นั้น เป็นการเรียกตามสถานภาพ (status) ของผู้นั้น สถานภาพจะเป็นตำแหน่งที่ได้จากการเป็นสมาชิกกลุ่มเป็นสิทธิและหน้าที่ที่กำหนด ที่บุคคลนี้ต่อผู้อื่นและสังคมส่วนรวม สถานภาพจะกำหนดว่าบุคคลนั้นมีหน้าที่จะต้องปฏิบัติต่อ ผู้อื่นอย่างไร มีหน้าที่ต้องรับผิดชอบอย่างไรต่อสังคม สถานภาพเป็นสิ่งเฉพาะบุคคลทำให้บุคคลนั้น แตกต่างจากบุคคลอื่น ๆ และมีอะไรที่เป็นเครื่องหมายของตนเอง

ลักษณะของบทบาท

ชาerbinn(สถิต นิยมญาติ 2524 : 128 ; อ้างอิงมาจาก Sarbin 1977 : 221 – 227) ได้จำแนก ลักษณะที่สำคัญของบทบาทออกเป็น 2 ประเภท คือ

1. ความคาดหวัง (expectation) เป็นความคาดหวังของบุคคลที่ดำรงตำแหน่งนั้นๆ ว่าควรจะแสดงพฤติกรรมที่เหมาะสมกับตำแหน่งนั้นๆ อย่างไร

2. การแสดงบทบาท (enactments) เป็นการแสดงบทบาทของบุคคลให้สอดคล้องกับ บทบาทที่ถูกกำหนดไว้และ ได้กล่าวถึงบทบาทไว้ว่า ทุกๆ สถานภาพในโครงสร้างสังคมนั้นๆ จะมี แบบแผนของพฤติกรรมที่ถูกคาดหวังของบุคคลบางคนที่ครองสถานภาพนั้น ซึ่งแบบแผนนี้คือ บทบาทนั้นเอง

โคงเอน (พิพิยา สุวรรณะชฎา 2527 : 43 ; อ้างอิงมาจาก Cohen 1969 : 225) จำแนกลักษณะ บทบาทไว้ดังนี้

1. บทบาทที่ถูกกำหนด (prescribed role) เป็นบทบาทที่สังคมให้ต้องปฏิบัติตาม บทบาทใดบทบาทหนึ่ง แม้ว่าบุคคลบางคนไม่ได้ประพฤติปฏิบัติตามบทบาทที่คาดหวังโดยผู้อื่น เรายังคงยอมรับว่าบุคคลต้องปฏิบัติไปตามบทบาทที่สังคมกำหนดให้

2. บทบาทที่ปฏิบัติจริง (enacted role) เป็นวิธีการที่บุคคลได้แสดงหรือปฏิบัติออกมาริจิตตามตำแหน่ง

บรรุม และเซลานิก (พิตยา สุวรรณะชฎา 2527 : 43 ; อ้างอิงมาจาก Broom and Selanick 1979 : 65 – 72) จำแนกถักยละเอษบทบาทไว้ดังนี้

1. บทบาทที่กำหนดไว้หรือบทบาทตามอุดมคติ เป็นบทบาทตามอุดมคติที่กำหนดสิทธิและหน้าที่ของตำแหน่งไว้

2. บทบาทที่ควรกระทำ (the performed role) เป็นบทบาทที่แต่ละบุคคลเชื่อว่าควรจะกระทำในหน้าที่ของตำแหน่งนั้นๆ ซึ่งอาจจะไม่ตรงตามบทบาท ตามอุดมคติทุกประการ และอาจแตกต่างกันไปในแต่ละบุคคลก็ได้

3. บทบาทที่กระทำจริง (the performed role) เป็นบทบาทที่แต่ละบุคคลได้กระทำไปจริง ตามความเชื่อ ความคาดหวัง ตลอดจนความกดดันและโอกาสที่จะกระทำในแต่ละสังคมและในช่วงระยะเวลาหนึ่งๆ

เบอร์โล (พิตยา สุวรรณะชฎา 2527 : 43 ; อ้างอิงมาจาก Berlo 1991 : 124 – 126) ให้แนวความคิดเกี่ยวกับถักยละเอษบทบาทไว้ดังนี้

1. บทบาทที่กำหนดไว้ (role prescriptions) คือ บทบาทที่กำหนดไว้เป็นระเบียบ อย่างชัดเจนว่า บุคคลที่อยู่ในบทบาทนั้นจะต้องกระทำอะไรไว้บ้าง

2. บทบาทที่กระทำจริง (role descriptions) คือ บทบาทที่บุคคลได้กระทำจริง เมื่ออยู่ในบทบาทนั้นๆ

3. บทบาทที่ถูกคาดหวัง (role expectation) คือ บทบาทที่ถูกคาดหวังโดยผู้อื่นว่าบุคคลที่อยู่ในบทบาทนั้นๆ ควรจะกระทำอะไร

จากความหมาย แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับบทบาท และถักยละเอษของบทบาทต่างๆ ที่กล่าวมา ข้างต้น ผู้วิจัยพอสรุปได้ดังนี้

1. บทบาทที่ถูกกำหนด (prescription role) เป็นบทบาทที่มีการกำหนดสิทธิและหน้าที่ ของตำแหน่งทางสังคมไว้

2. บทบาทที่ถูกคาดหวัง (expectation role) เป็นบทบาทที่อยู่ในระดับของความคิด ส่วนบุคคล หรือเป็นความคาดหวังของสังคม ที่ต้องการให้บุคคลแสดงบทบาทนั้นๆ รวมทั้ง ความคาดหวังของตนเองว่าควรจะแสดงพฤติกรรมอย่างไร

3. บทบาทที่เป็นจริง (per formal role or actual role) เป็นบทบาทที่บุคคลได้กระทำจริงตามหน้าที่ที่ดำรงตำแหน่งนั้น

การปฏิรูปการศึกษา

ความหมายการปฏิรูปการศึกษา

“ปฏิรูป” ตรงกับคำในภาษาอังกฤษว่า “Reform”

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตบสถาน พ.ศ.2525 (2538 : 495) “ได้ให้ความหมายของคำว่า “ปฏิรูป” ไว้ว่า ถ้าเป็นคำวิเศษณ์ หมายความว่า สมควร เหมาะสม ถ้าเป็นคำริบามาหมายความว่า ปรับปรุงให้สมควร

กระทรวงศึกษาธิการ (2539 : 1) “ได้ให้ความหมายไว้ว่า หมายถึง การปรับปรุง การดำเนินงานของกระทรวงศึกษาธิการ โดยเลือกสรร เปลี่ยนแปลง และเพิ่มเติมทางการดำเนินงาน ที่มีอยู่เดิม ด้วยความคาดหมายว่าจะเป็นการแก้ไขสภาพปัญหาอุปสรรคที่มีอยู่เดิมให้เบาบางลง หรือหมดไป และจะสามารถทำให้การจัดการศึกษามีคุณภาพบรรลุจุดมุ่งหมายแห่งการเป็นเลิศทาง การศึกษาในปี พ.ศ. 2550

เช่น แก้วิก (2539 : 15) กล่าวว่า การปฏิรูปการศึกษาเป็นกระบวนการของ กระทรวงศึกษาธิการที่จะเปลี่ยนแปลงรูปธรรม คือ การเปลี่ยนแปลงระบบการจัดการ โรงเรียน (School governance) ให้มีรูปโฉนดและโครงสร้างที่เปลี่ยนไป ลักษณะที่สองจะเกิดขึ้นตามมา คือ การเปลี่ยนแปลงทางด้านนามธรรม ได้แก่ การจัดการเรียนการสอนที่อาศัยองค์ประกอบทางสังคม และเทคโนโลยีของการให้การศึกษา (Socio – Technology of Schooling)

สุรัช ศิลปอนันต์ (2542 : คำนำ) กล่าวว่า การปฏิรูปการศึกษาเป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมทั้งในเชิงความคิด ความเชื่อและการปฏิบัติ ซึ่งต้องอาศัยการมีส่วนร่วม ความร่วมมือ ภารกิจที่เป็นผู้นำในการดำเนินงานอย่างจริงจังและต่อเนื่อง นับเป็นภารกิจที่ยิ่งใหญ่ ที่ต้องเร่งรีบจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพของประชากร อันเป็นทรัพยากรสำคัญที่สุดในการพัฒนาประเทศ

สำนักงานการปฏิรูปการศึกษา (2544 : 6) หมายถึง การเปลี่ยนแปลงด้านโครงสร้าง รูปแบบกระบวนการจัดการเรียนการสอน การบริหารจัดการและระบบสนับสนุนต่างๆ ไม่ว่าด้าน งานประมาณ อุปกรณ์เครื่องมือ หรือเทคโนโลยี ที่สำคัญคือการเปลี่ยนวิธีคิดใหม่ให้สอดรับกับ สังคมใหม่

อุทัย คุลยเกยม (2539 : 213) กล่าวว่า การปฏิรูปการศึกษา คือการปรับปรุงหรือ การปรับเปลี่ยนในส่วนต่างๆ ของระบบการจัดการศึกษา โดยเชื่อว่าเมื่อมีการปฏิรูปในส่วนที่เป็น สาเหตุการด้อยคุณภาพของผลลัพธ์มีคุณภาพตามที่ต้องการ

พงษ์สรุปได้ว่า การปฏิรูปการศึกษา หมายถึง การบริหารจัดการศึกษาโดยมีการไว้ปรุง เปลี่ยนแปลง ความคิด ความเชื่อ กระบวนการในการจัดการศึกษาทั้งระบบ โดยมุ่งเน้นจะให้ กระบวนการทางการศึกษาดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ มีผลลัพธ์คือ การมีคุณภาพที่ดีของ ประเทศเป็นสำคัญ การจัดการศึกษานี้การมีส่วนร่วมของบุคลากรทางการศึกษาหรือผู้เกี่ยวข้อง ทุกฝ่าย ประสิทธิภาพของผู้บริหารทางการศึกษาทุกระดับ คุณภาพของผู้ปฏิบัติคือครูผู้สอน และ การนำเสนอวัสดุในรูปแบบที่น่าสนใจ ให้เด็กสนใจและเข้าใจได้ นำไปสู่ผลลัพธ์ที่ดี

ความจำเป็นในการปฏิรูปการศึกษา

ความจำเป็นที่ผลักดันให้มีการปฏิรูปการศึกษาอย่างต่อเนื่องนั้น เป็นผลมาจากการ หลากหลายสาเหตุ หลักๆ คือ

1. กระแสโลกาภิวัตน์ทั้งในภาคธุรกิจและภาคอุตสาหกรรมของประเทศไทยก้าวไปสู่ ระบบเทคโนโลยี การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางธุรกิจ เพื่อเพิ่มศักยภาพการแข่งขันนานาชาติ ที่มีการแข่งขันกันอย่างรุนแรง คุณภาพของแรงงานจะเป็นปัจจัยสำคัญต่อผลผลิตและประสิทธิภาพ การผลิตของธุรกิจอุตสาหกรรม ดังนี้ การจัดการศึกษาที่เหมาะสม สร้างบุคคลที่มีคุณลักษณะ สมดคล้องกับความต้องการของภาคธุรกิจอุตสาหกรรม จึงมีความจำเป็นเทคโนโลยีการสื่อสารข้อมูล สารสนเทศที่เคลื่อนไหวอย่างรวดเร็ว บุคคลที่มีความสามารถในการรับและส่ง ข้อมูลข่าวสาร ได้ รวดเร็ว แม่นยำ ไว้ใจได้ กว้างขวาง ก้าวไกล ไม่ยอมให้เปรียบ เมื่อมีข้อมูล มีความรู้มากกว่าบุคคลอื่นๆ โอกาสซ่อนทาง หรือทางเลือกที่บุคคลจะได้รับการเรียนรู้ มีความหลากหลายในแต่ละโอกาส สถานที่ ผู้เรียนจะ กลายเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ ผู้เรียนสามารถเลือกรูปแบบ วิธีการและสิ่งที่ต้องการในการแสวงหา ความรู้ได้ด้วยตนเอง การจัดการศึกษาต้องสร้างความหลากหลายขององค์ความรู้ วิธีการแสวงหา ความรู้ แหล่งความรู้และสังคมแห่งการเรียนรู้ เพื่อเป็นปัจจัยสำคัญที่สุดในการพัฒนาประเทศไทย

2. รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ฉบับที่ 16 พ.ศ. 2540 ซึ่งประกาศใช้เมื่อวันที่ 11 ตุลาคม พ.ศ. 2540 ได้ให้ความสำคัญของการศึกษาเป็นอย่างมาก โดยกำหนดข้อเกี่ยวข้องกับ การศึกษาไว้หลายมาตรา เช่น ในมาตรา 43 ระบุว่า รัฐจะต้องจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน อายุ 12 ปี ขึ้นไป อย่างทั่วถึง มีคุณภาพ และไม่เก็บค่าใช้จ่าย มาตรา 81 ระบุว่า รัฐต้องจัดการศึกษาอบรมให้เกิด ความรู้คุณธรรม ให้มีกุลหมายเกี่ยวกับการศึกษาแห่งชาติ ปรับปรุงการศึกษาให้สอดคล้องกับ การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม เสริมสร้างความรู้ ปลูกฝังจิตสำนึกเกี่ยวกับการเมือง

การประกอบ สนับสนุนการค้นคว้าวิจัย ศิลปวิทยาการต่างๆ พัฒนาวิชาชีพครู หมายถึง การให้มี กฎหมายเพื่อปรับเปลี่ยนเกี่ยวกับการจัดการศึกษาในทุกๆ ด้าน

3. พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ซึ่งประกาศใช้เมื่อวันที่ 19 สิงหาคม พ.ศ. 2542 นับเป็นกฎหมายสำคัญในการจัดการศึกษาโดยเฉพาะ อันเป็นฉบับแรกของประเทศไทย ถือทั้งประชาชนยังได้มีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นและให้ข้อมูลอย่างกว้างขวาง ในมาตรฐาน 6 ระบุว่า การจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรม อثرร่วมกับผู้อื่นอย่างมีความสุข ในมาตรฐาน 10 ถึง มาตรฐาน 15 กล่าวถึง อำนาจ หน้าที่ และระบบในการจัดการศึกษาว่า บุคลมีสิทธิในการได้รับ การศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยผู้ปกครองมีหน้าที่จัดให้บุคคลที่อยู่ในความดูแลให้ได้รับการศึกษา รู้ ต้องจัดการศึกษาและสนับสนุนให้เอกชนหรือสถาบันต่างๆ ในสังคมจัดการศึกษา รวมถึงมาตรการ ค่างๆ ได้รับสิทธิ การจัดการศึกษา มาตรฐานการศึกษาและการประกันคุณภาพการศึกษา การระดมทรัพยากรทางการศึกษาจากภูมายทั้งสองฉบับ (ข้อ 2 และ 3) นับเป็นการเปลี่ยนแปลงอย่าง มากใน การจัดการศึกษาที่ส่งผลให้มีการปฏิรูปการศึกษาของประเทศไทยในทุกๆ ด้าน

4. สภาพการจัดการศึกษาในปัจจุบัน เมื่อเปรียบเทียบกับการเปลี่ยนแปลงด้านต่างๆ ดังกล่าวข้างต้น ล้วนเป็นปัจจัยสำคัญยิ่งในการปฏิรูปการศึกษา ซึ่งพอจะสรุปประเด็นปัญหาการจัด การศึกษาดังต่อไปนี้

4.1 ระบบบริหารการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ ได้รวมอำนาจการบริหารไว้เป็น ศูนย์รวม มีการกระจายอำนาจสู่ระดับปฐนิติการค่อนข้างน้อย การประสานงานในแนวราบระดับ กรมมีน้อย ในแต่ละกรมมีอิสระต่อ กันมากเกินไป จนทำให้การบริหารการศึกษาตามนโยบาย/แผน และงบประมาณของแต่ละกรม ไม่สามารถประสานสอดคล้องไปในแนวทางเดียวกัน อีกทั้งการ เปลี่ยนแปลงผู้บริหารการศึกษาระดับสูง และการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองเกิดขึ้นบ่อยครั้ง ทำให้ ขาดความต่อเนื่อง เกิดการสูญเสียทั้งในด้านทรัพยากรและงบประมาณ องค์กรท้องถิ่นและชุมชน ไม่มีบทบาทหรือส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ขาดกลไก วิธีการที่เหมาะสมที่จะให้ชุมชนได้ร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมปฏิบัติ หรือร่วมทบทวนการปฏิบัติงานและให้การสนับสนุน

4.2 คุณภาพการจัดการศึกษา ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน โดยรวมค่อนข้างต่ำ ขาดการกำกับติดตามและขาดเกณฑ์มาตรฐานในการจัดการศึกษาที่ชัดเจน โดยเฉพาะอย่างยิ่งปัญหา คุณภาพการศึกษาในด้านความรู้ความสามารถทางการเรียนวิชาคณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ และ ภาษาอังกฤษ

4.3 หลักสูตร และกระบวนการจัดการเรียนการสอน ไม่มีความหลากหลายที่จะ สามารถตอบสนองความต้องการของผู้เรียนและสังคม ไม่ตรงกับสภาพความเป็นชีวิตจริงของแต่ละ

ท่องถิ่น ในด้านกระบวนการเรียนการสอนเน้นการสอนตามจุดประสงค์ แต่ไม่ปรับปรุงวิธีการสอน ไม่นำเอาแนวกรรมและเทคโนโลยีมาใช้กับการจัดการศึกษาอย่างเต็มที่ กระบวนการสร้างความรู้ ไม่มีความหลากหลายเพียงพอ การวัดผลและประเมินผลเน้นการวัดความรู้ความจำจากเนื้อหาวิชา มากกว่าความรู้ความสามารถในการปฏิบัติตามสภาพเป็นจริง

4.4 บุคลากรทางการศึกษา ขาดการพัฒนาความรู้ความสามารถและทักษะในการจัดการเรียนการสอน การถ่ายทอดความรู้ ประสานการณ์ ขาดการกระตุ้นไปลูกฝังจิตสำนึกวิญญาณ ของความเป็นครู ขาดความกระตือรือร้นพัฒนาศักยภาพตนเอง อันเป็นผลสืบเนื่องมาจากภาวะเศรษฐกิจ ค่าตอบแทน และสวัสดิการของบุคลากรมีค่อนข้างน้อยเมื่อเปรียบเทียบกับวิชาชีพอื่น ในสังคมกระบวนการพัฒนาบุคลากรในแต่ละด้านมีน้อย ไม่ต่อเนื่อง

แนวทางการดำเนินการปฏิรูปการศึกษาในสถานศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ

กระทรวงศึกษาธิการได้ปรับปรุง เลือกสรร เพิ่มเติม เป็นปัจจุบัน แนวทางการดำเนินงานที่มีอยู่เดิมด้วยคาดหมายว่า จะแก้ไขปัญหาที่มีอยู่ให้เบนทางลงหรือหมดไป และสามารถพัฒนาการศึกษาของประเทศไทย มุ่งสู่ชุดมุ่งหมายแห่งความเป็นเลิศทางการศึกษาในปี พ.ศ.2550 จึงได้ปรับเปลี่ยนแนวทางปฏิรูปการศึกษาดังนี้ (กระทรวงศึกษาธิการ 2542 : 7)

1. **การปฏิรูปกระบวนการเรียนการสอน โดยการจัดกระบวนการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ จัดทำสาระการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับหลักสูตรแกนกลาง และสอดคล้องกับความสนใจ ความถนัด ความต้องการของผู้เรียนและชุมชน จัดบรรยากาศสภาพแวดล้อม และองค์ประกอบอื่นๆ ที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง ให้บุคลากร องค์กร สถาบัน ในท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอน มีการทำวิจัยในหัวเรียน มีการประเมินผลตามสภาพจริง ให้ผู้เรียนสามารถศึกษาค้นคว้าได้ด้วยตนเองจากแหล่งการเรียนรู้ต่างๆ มีระบบนิเทศ การเรียนการสอนภายใน ประชาสัมพันธ์รูปแบบการเรียนการสอนของสถานศึกษา**

2. **การปฏิรูปหลักสูตร โดยการจัดทำสาระหลักสูตรในส่วนที่เกี่ยวข้องกับท้องถิ่น โดยชุมชนและท้องถิ่น ให้สอดคล้องกับหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พัฒนาหลักสูตร และจัดแผนการเรียนรู้ที่หลากหลาย ให้สอดคล้องกับสภาพความพร้อมความต้องการของผู้เรียนและชุมชนบริหารการใช้หลักสูตรให้เกิดประสิทธิผลและประสิทธิภาพตามมาตรฐานที่กำหนด ดำเนินการระบบการเพียงโอนผลการเรียน**

3. **การปฏิรูปวิชาชีพครุและบุคลากรทางการศึกษา โดยการสร้างความตระหนักในจิตวิญญาณและจรรยาบรรณของวิชาชีพครุ และบุคลากรในสถานศึกษา พัฒนาครุและบุคลากรทางการศึกษาให้มีคุณภาพตามมาตรฐาน และจรรยาบรรณของวิชาชีพ พัฒนาครุและบุคลากร**

ทางการศึกษาให้มีความรู้ความเข้าใจในการจัดทำหลักสูตร และจัดกระบวนการเรียนการสอน โดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ สนับสนุน ส่งเสริมครูและบุคลากรให้พัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง

4. การปฏิรูปกระบวนการบริหารและการจัดการ โดยการบริหารและจัดการศึกษาแบบ เกื้อเชิญที่โรงเรียน (School Based Management) จัดให้มีระบบการประกันคุณภาพการศึกษา ปรับปรุงบรรยากาศ สิ่งแวดล้อม และองค์ประกอบที่เอื้อต่อการเรียนรู้ ส่งเสริมสนับสนุนให้มีการใช้ เทคโนโลยีเพื่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษา ประชาสัมพันธ์เผยแพร่ข่าวสารข้อมูล จัดโรงเรียน เป็นศูนย์กลาง การเรียนรู้ของชุมชน ทบทวนและรายงานผลการปฏิรูปด้านงานของโรงเรียน

แนวทางการดำเนินการปฏิรูปการศึกษาด้านกระบวนการเรียนการสอนในระดับ สถานศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ ตาม พ.ร.บ. การศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542

การปฏิรูปกระบวนการเรียนการสอนทุกระดับ ถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุดจะต้อง ส่งเสริมให้ผู้เรียนพัฒนาเต็มศักยภาพและมีความสุข โดยชี้ดั่งผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง จัดสาระการเรียนรู้ บูรณาการความรู้และทักษะต่าง ๆ อ่ายงเหมาะสมกับระดับการศึกษา และสอดคล้องกับ ความต้องการของผู้เรียน ชุมชน และประเทศชาติ ให้มีการประเมินผลการเรียนตามสภาพจริง โดยมี แนวทางดำเนินงาน ดังนี้

1. จัดกระบวนการเรียนการสอนที่ชี้ดั่งผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ตาม สภาพจริง (Authentic Learning) มีวิธีการเรียนรู้และมีทักษะแสวงหาความรู้ สร้างความรู้ได้ด้วย ตนเอง

1.1 ศึกษาผู้เรียนเป็นรายบุคคล

1.2 คิดค้น และใช้แนวกรรมในการสอนที่หลากหลายและเหมาะสม เช่น การเรียนรู้จากโครงงาน เรียนรู้จากประสบการณ์จริง และการเรียนรู้แบบเป็นหัวเรื่อง (Story line) เป็นต้น

1.3 ให้ผู้เรียนลงมือปฏิบัติจริงและแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง

1.4 ผลิตและพัฒนาสื่อการเรียนการสอน ตลอดจนนำเทคโนโลยีที่เหมาะสม และ ทันสมัยมาใช้ในการพัฒนาคุณภาพการเรียนการสอน

2. จัดทำสาระการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับหลักสูตรแกนกลาง และสอดคล้องกับความสนใจ ความถนัด ความต้องการของผู้เรียน และชุมชน

2.1 จัดทำระบบข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับผู้เรียนด้านความสนใจ ความถนัด และความ ต้องการของผู้เรียน

2.2 จัดทำระบบข้อมูลพื้นฐานของชุมชนเกี่ยวกับสภาพและความต้องการ

2.3 วิเคราะห์หลักสูตรแกนกลาง

2.4 จัดทำเนื้อหาสาระและกระบวนการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับข้อมูล

พื้นฐาน

3. จัดบรรยากาศสภาพแวดล้อมและองค์ประกอบอื่น ๆ ที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง

3.1 จัดแหล่งความรู้ที่หลากหลาย เช่น นุ่มนวลสีอ่อน ห้องสมุด อุทยานการศึกษาฯฯ

3.2 จัดเครื่องข่ายการเรียนรู้

4. ให้ภูมิภาค องค์กร และสถาบันในท้องถิ่นมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนการสอน

4.1 จัดทำทะเบียนประชัญชาตัวบ้าน ภูมิปัญญาห้องถิ่น แหล่งวิทยาการ และสถาน

ประกอบการ

4.2 ประสานความร่วมมือ และสร้างความเข้าใจ ระหว่างสถานศึกษาและแหล่ง

ความรู้ต่าง ๆ

4.3 นำประชัญชาตัวบ้าน ภูมิปัญญาห้องถิ่น แหล่งวิทยาการ และสถานประกอบการ

ทั่วขั้นการเรียนการสอน

5. มีการทำวิจัยในชั้นเรียน

5.1 ศึกษาสภาพปัจจัยการเรียนการสอน

5.2 แก้ปัญหาอย่างมีระบบวิธีการ

5.3 นำผลมาพัฒนาการเรียนการสอน

6. ประเมินผลตามสภาพจริง (Authentic Assessment) โดยเน้นการประเมินควบคู่ไปกับกระบวนการเรียนการสอน และประเมินจากการปฏิบัติงานจริง (Performance based)

6.1 ประเมินผลการเรียนการสอนที่หลากหลาย ที่สอดคล้องกับกระบวนการเรียนการสอน เช่น ประเมินการปฏิบัติจริง ใช้แฟ้มสะสมงาน (Portfolio) เป็นต้น

6.2 วิเคราะห์และจัดทำผลการพัฒนาคุณภาพผู้เรียน (Student Performance Profile)

เพื่อปรับปรุงคุณภาพการศึกษาของผู้เรียน

6.3 การให้ข้อมูลข้อโน้ตแก่ผู้เรียนและผู้ปกครอง

7. ให้ผู้เรียนศึกษาค้นคว้าได้ด้วยตนเอง จากแหล่งการเรียนรู้ต่าง ๆ

7.1 รวมรวมแหล่งการเรียนรู้ในชุมชน

7.2 แนะนำแนวทางการศึกษาค้นคว้าจากแหล่งการเรียนรู้

7.3 จัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่สนับสนุนการศึกษาด้วยตนเองจากการแหล่งการ

เรียนรู้

7.4 จัดทำเครื่องข่ายการเรียนรู้ในชุมชน

8. มีระบบนิเทศการเรียนการสอนภายใน
 - 8.1 จัดระบบการนิเทศ ติดตามและประเมินภายใน
 - 8.2 จัดทีมนิเทศภายใน
 - 8.3 นำผลการนิเทศ ติดตามและประเมินผลมาปรับปรุงการเรียนการสอน
9. ประชาสัมพันธ์รูปแบบการเรียนการสอนของสถานศึกษา
 - 1.3 สร้างความเข้าใจแก่ผู้เรียน ผู้ปกครอง และชุมชนเกี่ยวกับการเรียนการสอน โดยใช้วิธีการ และสื่อที่หลากหลาย
 - 1.4 จัดแสดงผลงานเกี่ยวกับการเรียนการสอน
 - 1.5 เมยเพร์雷เกลี่ยนรูปแบบการเรียนการสอน

การปฏิรูปการเรียนรู้

การปฏิรูปการศึกษาของประเทศไทย ได้ให้ความสำคัญกับ การปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ในลักษณะของการเปลี่ยนแปลงทั้งระบบ เพื่อให้ผู้เรียนมีคุณภาพสูงสุด อีกทั้งยังกำหนด ทิศทางของการปฏิรูปสถานศึกษา ปฏิรูปหลักสูตรและการเรียนการสอน การปฏิรูปครุและบุคลากร ทางการศึกษา และปฏิรูปการบริหารจัดการ อย่างสอดรับกันหมดทุกด้าน สร้างความตื่นตัวให้ เกิดขึ้นในหมู่ผู้ปฏิบัติงานด้านการศึกษาและผู้เกี่ยวข้อง ให้หันมาให้ความสำคัญกับการศึกษามากขึ้น เป็นประวัติการณ์ (สำเร็จ จันทร์ โภคุล 2543 : 7) ทุกฝ่ายต่างตระหนักรู้การปฏิรูปการศึกษาที่แท้จริง ต้องเป็นการเปลี่ยนแปลงกระบวนการเรียนรู้ของผู้เรียนอย่างจริงจัง ทำให้เกิดการแสวงหาแก่นแท้ หลักการและแนวทางในการปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ด้วยกันหมด ทั้งด้วยการศึกษาเอกสารและ ศึกษาประสบการณ์ความสำเร็จของกลุ่มต่างๆ กระแสการปฏิรูปมีความชัดเจนขึ้น เมื่อมีการ ประกาศใช้พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ทำให้การปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้มีความ ชัดเจนยิ่งขึ้น เพื่อก้าวสู่สู่สุคแห่งความมั่นคงของการปฏิรูปที่ยังมีสัมพันธ์กันหมดทุกองค์ประกอบ ก็ต่อเมื่อได้ว่า การปฏิรูปการเรียนรู้ หมายถึง การเปลี่ยนแปลงให้ดีขึ้นอย่างรวดเร็ว โดยมีลักษณะของ การฉุดประกาย ขยายความคิด และใช้การผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลงได้ผลสำเร็จ ก่อให้เกิดการ เปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่ค่อนข้างถาวรแก่ผู้เรียน ด้านการมีทักษะความรู้ความเข้าใจค่านิยม การคิด และใช้ปัญญา มีความปราดหนาที่ต้องการไฟรุ่งไฟเรย์ต่อไปอย่างไม่จบสิ้น

ความจำเป็นในการปฏิรูปการเรียนรู้

นักคิด นักการศึกษา สถาบันทางสังคม ศาสนา วัฒนธรรมและประเทศทางการศึกษา ทั้งหลาย ต่างเห็นพ้องต้องกันว่า ถึงเวลาต้องปฏิรูปวัฒนธรรมการเรียนรู้ของคนไทยทั้งชาติ ด้วยเหตุผลความจำเป็นดังนี้ คือ

1. เพื่อพัฒนาคุณภาพของคนไทย ให้เป็นคนที่มีความรู้คุณธรรม ตระหนักในคุณค่าของตนเอง ของผู้อื่น และสรรพสิ่งทั้งหลาย รู้จักความคุณดูนเองให้อยู่ในครรลองแห่งความดีงาม รับผิดชอบต่อหน้าที่ของตนเอง มีเกตเวย์ยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น เกิดการพัฒนาของสังคม ขึ้น ซึ่งสัตบ์ เสียสละเพื่อส่วนรวม ใช้ศักดิ์ภาพของสมองทั้งศึกษาและขาวได้อ่าย่างสมดุล ใช้ภาษา สื่อสาร คิดคำนวณ คิดวิเคราะห์ได้อ่ายางเป็นระบบ ใช้สติปัญญาได้อ่ายางเฉลียวฉลาดลึกซึ้ง เรียนรู้ได้ บรรลุถึงความจริง ความดี ความงาม มีสุขภาพกายและใจที่ดี มีวุฒิภาวะทางอารมณ์ มีบุคลิกภาพ ร่าเริงแจ่มใส จิตใจอ่อนโยน เกื้อญด มีมนุษยสัมพันธ์ดี แก้ปัญหาเฉพาะหน้าเป็น คำรงชีวิต ได้อ่ายาง อิสระ และอยู่ร่วมกับผู้อื่น ได้อ่ายางเป็นสุข

2. เพื่อเพิ่มพูนความเข้มแข็งของสังคมไทย โดยพัฒนาคนให้มีความพร้อมที่จะมีส่วนร่วมในการกิจกรรมพัฒนาทำงานโดยไม่เห็นแก่ตัว มีการบริหารจัดการอย่างเหมาะสม รับผิดชอบต่อสังคมและอยู่อย่างรู้คุณค่าของตนเอง

3. เพื่อให้สอดคล้องกับวัฒนธรรมการเรียนรู้ขุคลიภากิจวัตน์ อันเป็นขุคลิเกตทรอนิกส์ และไวยาวาห์แห่งชาติ ที่วิทยาการเรียนรู้ด้านหน้าเกิดขึ้นและเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ผู้เรียนทุกวัย จึงต้องมีโอกาสเรียนรู้จากแหล่งความรู้รอบตัวจากครุคน ครูครัวเรือน และครุธรรมชาติสิ่งแวดล้อม มีโอกาสพัฒนาทักษะภาษาที่มากกว่า ๑ ภาษา นอกจากภาษาไทยแล้ว ความสามารถใช้ภาษาต่างประเทศ และใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ เช่น คอมพิวเตอร์ อินเทอร์เน็ต ได้อ่ายางคล่องแคล่ว ตลอดจนรู้จักสังเคราะห์ ข้อมูลข่าวสารเหล่านี้ เพื่อนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์กับชีวิตของตน ครอบครัว สังคม และประเทศไทย

4. เพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน ครู พ่อแม่ ผู้ปกครอง และสังคมไทย ให้การศึกษาอัดหลักสูตรการบริหารการจัดการ ให้เกิดวัฒนธรรมการเรียนรู้ที่กลมกลืนกับห้องเรียน ลดทอนกฎระเบียบ คำสั่งของส่วนกลางลง เพื่อให้เกิดความหลากหลายในการปฏิบัติ ให้ครูได้ร่วมกันคิด ร่วมกันวางแผน จัดกระบวนการเรียนรู้ ร่วมกับครอบครัว โรงเรียน และสถานศึกษา เชิงประสานสัมพันธ์กันอย่างสร้างสรรค์

5. เพื่อให้สอดคล้องกับกฎหมายการศึกษาให้การปฏิรูปการเรียนรู้เป็นไปตาม เอกสารนامส์ของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 โดยครูและผู้ที่เกี่ยวข้องได้จัดการศึกษาโดยมุ่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทุกด้านทุกมิติ ได้ปฏิบัติวัฒนธรรมการเรียนรู้ ด้วยจิตอาสา ด้วยใจรักในวิชาชีพ เพื่อให้เกิดผลทางการเรียนการสอนที่ผู้เรียนสำคัญที่สุด (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ 2543 : 4- 5)

แนวคิดเกี่ยวกับการปฏิรูปการเรียนรู้

แนวคิดเกี่ยวกับการเรียนรู้ จัดเป็นแนวคิดใหม่ในวงการศึกษาไทย เป็นแนวคิดที่สืบเนื่องจากแนวคิดในการปฏิรูปการศึกษา ในปี พ.ศ. 2539 เนื่องจากนักการศึกษา และผู้เกี่ยวข้องได้พิจารณาเห็นว่า ผู้สำเร็จการศึกษาในทุกระดับการศึกษาซึ่งมีคุณภาพในด้านต่างๆ เช่น ด้านคุณลักษณะ ด้านความสามารถในการคิด การแก้ปัญหาฯลฯ ในระดับที่ไม่น่าพอใจ คนในสังคมมีลักษณะของผู้คน ผู้บริโภคตุณนิยมมากกว่าลักษณะการเป็นผู้นำ และผู้ผลิตขาดความสงสัยสูง ที่แท้จริงในชีวิต ส่งผลให้สังคมไทยเปลี่ยนไปในทิศทางที่ไม่สร้างสรรค์ มีปัญหาสังคมมากน้อย หากไม่รีบแก้ไขจะเกิดผลเสียต่อประเทศชาติอย่างมาก สำหรับสาเหตุนี้นักการศึกษามองว่าเป็นผลสืบเนื่องมาจากการคุณภาพของการเรียนการสอนดังนี้

1. จุดเน้นในการเรียนการสอน ที่ผ่านมาครุยเน้นการสอนเนื้อหา ตัวความรู้ที่ผู้เรียนจะได้รับ เป็นการเรียนเพื่อสอน สภาพการแข่งขันสูง ผู้เรียนจะมุ่งจดจำเนื้อหาที่ครุยสอน เพื่อให้ทำข้อทดสอบได้เป็นสำคัญ ขาดการพัฒนากระบวนการ ทักษะต่าง ๆ ที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิต

2. กระบวนการสอน ที่ผ่านมาครุยจะขัดตนเองเป็นศูนย์กลางสอนตามหนังสือแบบเรียน ไม่ได้ให้ความสำคัญกับผู้เรียน ครุยทำหน้าที่เป็นผู้ถ่ายทอดความรู้ ขาดการคำนึงถึงสภาพความพร้อม ความต้องการและความต้องการของผู้เรียน ทำให้บรรยายศาสตร์ในการเรียนไม่น่าสนใจ ไม่มีประสิทธิภาพ

3. กระบวนการเรียนรู้ ที่ผ่านมาผู้เรียนเป็นผู้ฟัง ไม่มีส่วนร่วม ตามที่ครุยออกแบบมาในห้องเรียน ไม่ได้รับการส่งเสริมให้เรียน คิด หรือทำงานอย่างมีกระบวนการ การเชื่อมโยงสิ่งที่เรียนกับการใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวันมีก็อข

4. ผลการเรียนรู้ ผู้เรียนจะมีความรู้ตามที่ครุยสอน ขาดทักษะกระบวนการเรียนรู้คัวข ตนเอง ไม่ฝรั่ง คิด ไม่เป็น แก้ปัญหาไม่ได้ ไม่สามารถเชื่อมโยงสิ่งที่เรียนไปใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวันได้ และไม่มีความสุขในการเรียน

ดังนั้น นักการศึกษาและผู้เกี่ยวข้องจึงได้นำเสนอแนวคิดในการปฏิรูปการเรียนการสอนขึ้น ในส่วนของการปฏิรูปการสอนจะเน้นการพัฒนาครุยให้มีแนวคิดและจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ในส่วนการปฏิรูปการเรียนรู้จะเน้นการปรับเปลี่ยนกระบวนการเรียนรู้ของผู้เรียน ดังนี้

1. แนวคิดพื้นฐาน สุมน อุนวิษณ์ (2540) กล่าวถึงแนวคิดใหม่ในการเรียนรู้ไว้ดังนี้

- 1.1 แก่นแท้ของการเรียนการสอน คือการเรียนรู้ของผู้เรียน
- 1.2 การเรียนรู้เกิดขึ้นได้ทุกแห่งทุกเวลาต่อเนื่องยาวนานตลอดชีวิต
- 1.3 ศรัทธาเป็นจุดเริ่มต้นที่ดีที่สุดของการเรียนรู้อย่างเป็นระบบ

- 1.4 ผู้เรียนเรียนรู้ได้จากการสัมผัสและสัมพันธ์
- 1.5 สาระสมดุลที่เกิดจากการเรียนรู้คือ ความรู้ ความคิด ความสามารถ และความคิด
2. จุดเน้นของการเรียนการสอนจะเน้นกระบวนการทักษะต่างๆ มากกว่าเนื้อหา สังเครื่อง ให้ผู้เรียนได้เรียนเพื่อรู้และนำไปใช้ประโยชน์ชีวิตประจำวันมากขึ้น เรียนเป็นแบบองค์รวม เน้นการเรียนรู้เพื่อชีวิต

3. กระบวนการเรียนรู้ ผู้เรียนจะต้องปรับเปลี่ยนกระบวนการเรียนรู้จากเดิมที่เป็นผู้ฟัง มาเป็นผู้เรียนที่จะต้องมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรม ศึกษาด้านครัวจากแหล่งข้อมูลต่างๆ ทั้งในและนอกห้องเรียน จนสามารถสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเองได้ ดังนี้ การเรียนจะมีเกิดขึ้นเฉพาะ ในห้องเรียนเท่านั้น แต่จะเกิดขึ้นได้ในทุกที่ทุกเวลา ผู้เรียนจะมีโอกาสได้เรียนตามความสนใจ ความถนัด ได้ใช้ความคิดอย่างอิสระในการเรียนรู้ สร้างสรรค์งานเพื่อแสดงถึงความรู้ ความเข้าใจ ในเรื่องที่เรียน ได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น ผู้เรียนควร ได้รับการส่งเสริมให้เรียน โดยใช้กระบวนการทางปัญญาสิบประการ ได้แก่ การฝึกสังเกต สิ่งแวดล้อม การฝึกวินทึกสิ่งที่พบเห็น การฝึกนำเสนอต่อที่ประชุมขบวน การฝึกฟัง การฝึก ถามตอบ การฝึกสมมติฐานและตั้งคำถาม การฝึก กันหาคำตอบ การวิจัย การเชื่อมโยงบูรณาการ และการฝึกการเขียน เรียนเรียงทางวิชาการ (ประเวศ วะศี 2542 : ไม่มีเลขหน้า)

จุดสำคัญของการเรียนรู้

เป้าหมายของการจัดการเรียนรู้ที่ผู้เรียนสำคัญที่สุด การจัดการเรียนรู้ต้องมีการออกแบบ และวางแผนอย่างรัดกุม ครุต้องรู้จักผู้เรียนเป็นรายบุคคลมากพอที่จะดูแลและส่งเสริมการเรียนรู้ของ ผู้เรียนแต่ละคน การจัดการเรียนรู้แนวโน้มีประเด็นต้องพิจารณา 3 ประการ คือ

1. ความสอดคล้องกับสภาพที่แท้จริง ทั้งในแง่ของหลักสูตรที่สัมพันธ์กับสภาพชีวิต จริง การเรียนรู้ที่สอดคล้องกับธรรมชาติของผู้เรียน และการประเมินผลที่พิจารณาจากพฤติกรรม การปฏิบัติ และผลงาน โดยใช้การสังเกต สัมภាយ และตรวจผลงาน
2. จัดการเรียนรู้ โดยใช้ทฤษฎีทางสมองเป็นพื้นฐาน ผลงานวิจัยด้านสมอง โดยเฉพาะ เรื่องพหุปัญญา พนว่าทุกคนมีความสามารถหลายด้านในสัดส่วนที่แตกต่างกัน เช่น ด้านภาษา การคิดคำนวณ คณิตศาสตร์และการเคลื่อนไหว เป็นต้น ควรให้ผู้เรียนสามารถนำความหลากหลายของพหุ ปัญญา มาใช้ประกอบกับการพัฒนาปัญญาทางอารมณ์ ควรให้ผู้เรียนได้มีโอกาสใช้สมองซึ่งก็คือ และความรู้ ให้สมองมีโอกาสทำงานอย่างเต็มประสิทธิภาพ
3. การเรียนรู้กระบวนการและมีปัจจัยที่เหมาะสม เริ่มจากการให้ผู้เรียนได้เลือกเรื่องและ วิธีการเรียน ตามด้วยการเรียนรู้จากการปฏิบัติ ได้มีโอกาสสอดคลายและเปลี่ยนประสบการณ์ สร้าง ความรู้และนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตหรือแก้ปัญหา สิ่งสำคัญคือ ผู้เรียนควร ได้เรียนรู้อย่างนี้

ความสุข ได้พัฒนาทักษะการคิดระดับสูง ได้เกลื่อนไหวหรือกระทำการ โดยไม่ต้องนั่งติดอยู่กับโต๊ะ เก้าอี้ ภายใต้บรรยายศาสพที่ปลดปล่อย มีการยอมรับกัน ได้ค้นพบวิธีการเรียนรู้ของตนอย่างกระตือรือร้น มีปฏิสัมพันธ์กับเพื่อน ครู และสิ่งแวดล้อม โดยมีครูเป็นผู้ชี้อย่างนวยให้ความสำคัญในการเรียนรู้

การปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ จะต้องเกิดขึ้นเพื่อให้ผู้เรียน ได้รับการพัฒนาศักยภาพทางสติปัญญา โดยประสบความสำเร็จครูผู้สอนเป็นบุคคลที่สำคัญต่อการปลูกฝังเจตคติที่ดีของการเรียนรู้ มีความเข้าใจและรู้จักให้กำลังใจแก่ผู้เรียน มีวิชาการณ์ในการพิจารณา สามารถเข้าถึงเหตุและขั้นตอนที่เหมาะสมในการสนับสนุนให้ผู้เรียนหวานใจด้วยความใส่รู้รักการเรียนรู้ในสิ่งท้าทายจนบรรลุศักยภาพสูงสุดของตนเองถึงขั้นที่สามารถใช้ชีวิต ได้อย่างมีคุณภาพและมีความสุข

กรอบการปฏิรูปการเรียนรู้ในระดับสถานศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ

การปฏิรูปการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 มีผลลัพธ์กับให้ให้หน่วยงานที่รับผิดชอบ ได้จัดทำแผนปฏิบัติเพื่อสนับสนุนการใช้พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ ในหมวดที่ 4 แนวทางจัดการศึกษาโดยเฉพาะการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญที่มุ่งส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ โดยเน้นให้ผู้เรียน ได้ค้นคว้า คิดค้น สร้างและสรุปความรู้ด้วยตนเอง สามารถทำงานร่วมกับผู้อื่น ได้และนำ ความรู้ความสามารถไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน เพื่อให้การจัดการเรียนรู้ได้ผล การจัดประสบการณ์การเรียนรู้ควรมีหลักปฏิบัติคือ การเรียนการสอนที่เป็นกระบวนการมีชีวิตชีวา ดังนั้นผู้เรียนจึงต้องมีบทบาทรับผิดชอบต่อการเรียนของตนและมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนการสอน

กระทรวงศึกษาธิการ (2542 : 13) บัญญัติไว้ว่าลักษณะของหลักสูตรต้องมีความหลากหลาย เหมาะสมกับผู้เรียนในแต่ละระดับ สอดคล้องกับความสนใจ ความถนัดและความแตกต่างของแต่ละบุคคล เป็นหลักสูตรที่นิ่งพัฒนาคนให้มีความสมดุล ทึ้งค้านความรู้ความคิดความสามารถดึงงานและความรับผิดชอบต่อสังคม นอกจากนั้นผู้บริหารสถานศึกษาจะต้องมีบทบาทในการจัดทำสาระของหลักสูตรห้องถัน ที่เกี่ยวกับปัญหาในชุมชนและสังคม ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณลักษณะที่เหมาะสม

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2543 : 9) ได้ให้ความเห็นว่ากระบวนการพัฒนาคนในสถานศึกษานี้ เมื่อเทียบกับการสร้างบ้าน เพียงแต่การสร้างบ้านนั้นต้องใช้สถาปัตย์ซึ่งเป็นบุคคลภายนอกมาดำเนินการเมื่อสร้างบ้านเสร็จแล้วก็เสร็จเลย ไม่ต้องทำต่อ แต่กระบวนการสร้างคนนั้นผู้ที่เป็นสถาปนิกคือ ครูและผู้บริหารซึ่งเป็นบุคลากรภายในจะต้องร่วมมือกันพัฒนาเด็กให้มีคุณภาพดี และจะต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่อง โดยไม่หยุด ผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอนในสถานศึกษามีการร่วมกันกำหนดเป้าหมายที่ชัดเจนว่า ต้องการพัฒนาเด็กให้มีคุณสมบัติเป็นอย่างดี และถ้าจัดให้เด็กมีคุณสมบัติตั้งแต่ล่างแล้ว ก็ต้องช่วยกันคิด และช่วยกันวางแผน (Plan) ว่าจะต้อง

ทำอย่างไร (Do) ช่วยกันตรวจสอบ (Check) และปรับปรุงแก้ไขข้อบกพร่อง (Action) เพื่อให้บรรลุตามเป้าหมายที่กำหนดอย่างต่อเนื่อง เพื่อพัฒนาปรับปรุงคุณภาพให้ดีขึ้นอยู่ตลอดเวลา โดยร่วมกันทำงานเป็นทีม โดยมุ่งหวังให้มีประสิทธิภาพในการบริหารจัดการสถานศึกษา ที่เน้นคุณภาพของนักเรียนเป็นสำคัญ

สำนักงานกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2536 : ๕) ได้กำหนดบทบาทหน้าที่ของผู้บริหารสถานศึกษาในการนำหลักสูตรไปใช้ มีแนวทางปฏิบัติดังนี้

- จัดให้มีหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) และเอกสารประกอบหลักสูตร เช่น แนวการสอน กำหนดการสอน คู่มือครุ แผนการสอน ให้เพียงพอ และครบถ้วนทุกรายดับชั้น

- ศึกษาและทำความเข้าใจหลักสูตรให้ชัดเจน ตั้งแต่หลักการ จุดมุ่งหมาย โครงสร้างของหลักสูตร เนื้อหาสาระ ตลอดถึงการวัดผลและประเมินผล

- วางแผนการนำหลักสูตรไปใช้ โดยการจัดประชุมผู้เกี่ยวข้องและครุผู้สอน เพื่อชี้แจง แนะนำ ทบทวนหลักสูตรก่อนเปิดภาคเรียนหรือก่อนลงมือสอน

- นิเทศติดตามการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน และประเมินผลการนำหลักสูตรไปใช้ โดยพิจารณาจากรายงานต่าง ๆ เช่น แบบบันทึก การสังเกตการสอน แผนการสอน บันทึกการสอน คุณภาพและความรู้ความสามารถของนักเรียน

- ดำเนินการแก้ไขปัญหาที่เกิดจากการใช้หลักสูตร โดยการวิเคราะห์ปัญหาและสาเหตุทั้งในส่วนของบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการใช้หลักสูตร เช่น ผู้บริหาร โรงเรียน ครุผู้สอน นักเรียน และในส่วนของปัจจัยอื่นที่เกี่ยวข้อง

- พัฒนาตนเองและครุผู้สอน ให้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการใช้หลักสูตรอย่างสมอ โดยการเข้าร่วมประชุม สัมมนา อบรม ฟังการอภิปรายหรือสัมมนา ร่วมกับผู้มีความรู้ด้านหลักสูตร หรือผู้ที่เกี่ยวข้อง

ผู้บริหารสถานศึกษาควรมีบทบาทในการส่งเสริมและสนับสนุนการใช้หลักสูตร ดังนี้

- ทำความเข้าใจเกี่ยวกับหลักสูตรที่สถานศึกษาใช้อยู่อย่างชัดเจน

- ให้บริการวัสดุหลักสูตรและสื่อการเรียนการสอนชนิดต่างๆ แก่ครุ

- ดำเนินการนิเทศและติดตามผลการใช้หลักสูตรภายในสถานศึกษาอย่างสม่ำเสมอ

- กระตุ้นและส่งเสริมครุในการใช้หลักสูตรอย่างถูกต้อง เช่น จัดอบรม ประชุม สัมมนา เป็นต้น

- ให้กำลังใจและนำร่องวัฒนธรรมแก่ครุผู้ใช้หลักสูตรอย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อเป็นแบบอย่างแก่ครุคนอื่นๆ

กรมวิชาการ (2542: 6) ได้ก่อตัวถึงผู้เกี่ยวข้องกับการนำหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานไปใช้ในสถานศึกษามีดังนี้

1. ผู้บริหารสถานศึกษา

สถานศึกษาที่จัดการศึกษาประสามพลสำเร็จได้ดีมีคุณภาพส่วนหนึ่งเป็นเพราะมีผู้บริหารที่ตระหนักรถึงความสำคัญของการศึกษา และเข้าใจบทบาทหน้าที่ของผู้บริหารอย่างถ่องแท้ และนำไปปฏิบัติอย่างจริงจังต่อเนื่อง ผู้บริหารศึกษาจึงเป็นองค์ประกอบสำคัญประการหนึ่งในการจัดการศึกษา ซึ่งคุณสมบัติของผู้บริหารสถานศึกษาควรมีดังนี้ คือ

- 1) มีวิสัยทัศน์กว้างไกล
- 2) มีความมุ่งมั่นในการจัดการศึกษา และมุ่งมั่นต่อการสร้างระบบคุณภาพให้เกิดขึ้นในสถานศึกษา

3) เป็นผู้มีความสามารถในการสร้างความร่วมมือ และประสานงานกับทุกฝ่าย เพื่อให้สถานศึกษาดำเนินกิจการต่างๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ และ

4) เป็นผู้สนับสนุนให้สถานศึกษาได้รับการพัฒนาอยู่ในระดับมาตรฐานการประกันคุณภาพตลอดไป โดยให้การสนับสนุนทั้งบุคลากรและผู้เรียน ร่วมมือกันพัฒนาสถานศึกษาให้เป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ ซึ่งบทบาทและหน้าที่ของผู้บริหารสถานศึกษา ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานมีดังนี้ คือ

- 4.1) จัดให้มีแผนพัฒนาการศึกษาเพื่อใช้ในการดำเนินการจัดการศึกษาของสถานศึกษา
- 4.2) เก็บผู้นำในการจัดทำหลักสูตร โดยร่วมประสานกับบุคลากรทุกฝ่าย เพื่อกำหนดวิสัยทัศน์ และคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้เรียน ตลอดจนสาระตามหลักสูตรของสถานศึกษา
- 4.3) จัดให้มีการประชาสัมพันธ์หลักสูตรของสถานศึกษา
- 4.4) สนับสนุนการจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้ออำนวยต่อการเรียนรู้
- 4.5) ส่งเสริมสนับสนุน ให้บุคลากรทุกฝ่ายของสถานศึกษาได้รับความรู้ และสามารถจัดทำหลักสูตรของสถานศึกษา รวมทั้งพัฒนาบุคลากรแห่งการเรียนรู้
- 4.6) จัดให้มีการนิเทศภายใน เพื่อนิเทศ กำกับ ติดตามการใช้หลักสูตรอย่างมีระบบ
- 4.7) ให้มีการประเมินการนำหลักสูตรไปใช้เพื่อการปรับปรุงพัฒนาสาระของหลักสูตรของสถานศึกษาให้ทันสมัย สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน ชุมชน และท้องถิ่น

2. ครู

ครูเป็นองค์ประกอบหนึ่งที่สำคัญในการจัดการศึกษาให้ประสานผลสำเร็จด้วยดี เพราะ การจัดการศึกษาที่ยึดหลักผู้เรียนมีความสำคัญที่สุดตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 นั้น กระบวนการจัดการศึกษาต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตนเต็มตามศักยภาพ ดังนี้ บทบาทและหน้าที่ของครูตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานมีดังนี้ คือ

- 1) วางแผนสร้างหน่วยการเรียนรู้และกำหนดกิจกรรมการเรียนรู้
- 2) จัดทำแผนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญเปิดโอกาสให้ผู้เรียนปฏิบัติจริง แสดงออก อิ่งอิสระ และมีส่วนร่วมทุกกิจกรรม
- 3) จัดทำและพัฒนาสื่อการเรียนรู้ ให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ทั้งกายในการนัก สถานศึกษา ชี้และจัดเหล่าการเรียนรู้อื่นๆ ในชุมชน เช่น ห้องสมุด พิพิธภัณฑ์ สวนสาธารณะ แหล่งผลิตศิลปะ/หัตถกรรมพื้นบ้าน เป็นต้น
- 4) พัฒนาตนเองให้เป็นบุคคลที่ใฝร์ ทันต่อเหตุการณ์
- 5) เป็นแบบอย่างที่ดี มีคุณธรรม ปฏิบัติต่อเพื่อนครู และนักเรียน
- 6) จัดสภาพแวดล้อมของห้องเรียน และสถานศึกษาให้เอื้อต่อการเรียนรู้ ให้มี บรรยากาศดึงดูดความสนใจ ท้าทายให้ผู้เรียนอذاภิสิทธิ์ร่วมร่วม
- 7) จัดการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ที่สอดคล้องสภาพจริง โดยไม่มีการ ปฏิบัติ การสังเกต การสัมภาษณ์ ปากเปล่าและงาน เป็นต้น
- 8) จัดทำวิจัยในห้องเรียน เพื่อพัฒนาหลักสูตรและกระบวนการเรียนรู้
- 9) จัดทำข้อมูลผู้เรียนเป็นรายบุคคล โดยให้มีการประสานกันระหว่าง สถานศึกษา บ้านและชุมชน เพื่อพัฒนาการเรียนรู้ให้มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์

3. ผู้เรียน

การจัดการศึกษาที่ยึดหลักผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด เพราะผู้เรียนเป็นผลผลิตของ การจัดการศึกษา เป็นเป้าหมายการจัดการศึกษาของรัฐที่มุ่งหวังพัฒนาให้คนไทย มีความสมบูรณ์ และสมดุลทั้งร่างกาย จิตใจ ศติปัญญา ความรู้ และคุณธรรม จริยธรรม การจะให้ผู้เรียนมีคุณสมบัติ และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ คือ เป็นคนดี เป็นคนเก่ง และมีความสุขนั้น ตัวผู้เรียนเองก็ต้อง ปรับปรุงพฤติกรรมการเรียนรู้จากการเป็นผู้รับความรู้มาเป็นผู้สร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง มีความมุ่งมั่น ในการพัฒนาตนเองเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการของการจัดการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับความสนใจ ความสนใจ และความสามารถของตนเอง ซึ่งบทบาทหน้าที่ของผู้เรียนตามหลักสูตรการศึกษา ขั้นพื้นฐาน มีดังนี้

- 1) มีส่วนร่วมในการวางแผนการจัดกระบวนการเรียนรู้ ร่วมกับผู้ปกครอง และครู วางแผนการเรียนรู้ของตนเองให้สอดคล้องกับความสามารถ ความสนใจ และความสนใจของตนเอง
- 2) มีความรับผิดชอบใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ บริหารจัดการเรียนรู้ของตนเองให้มีคุณภาพ
- 3) ปฏิบัติตามเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ รู้วิธีแสวงหาความรู้ สร้างองค์ความรู้ ด้วยตนเอง
- 4) มีการประเมินและพัฒนาตนเองให้ก้าวหน้าอย่างต่อเนื่อง
- 5) รักษาสิทธิและโอกาสในการได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐาน 12 ปี
- 6) มีปฏิสัมพันธ์ที่ดีกับครุและเพื่อน ช่วยเหลือ เอื้อเฟื้อเพื่อเพื่องกันและกัน

4. ผู้ปกครอง

การปฏิรูปการศึกษาที่มีขึ้นตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ให้มีการเปิดโอกาสให้ทุกส่วนในสังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน บิดา มารดาหรือผู้ปกครอง มีหน้าที่จัดให้นุตรหรือบุคคลที่อยู่ในความดูแลได้รับการศึกษาภาคบังคับตามความพร้อมของครองครัว ผู้ปกครองจึงต้องให้ความร่วมมือและรับผิดชอบต่อการเรียนรู้ของผู้เรียน ดูแลเอาใจใส่ผู้เรียนให้ได้พัฒนาตนเองเต็มตามศักยภาพ ซึ่งบทบาทและหน้าที่ของผู้ปกครองตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน มีดังนี้

- 1) กำหนดแผนการเรียนรู้ของผู้เรียนร่วมกับครุและผู้เรียน
- 2) มีส่วนร่วมในการกำหนดสาระของหลักสูตร และกำหนดแผนพัฒนาสถานศึกษา หรือธรรมนูญสถานศึกษา
- 3) ส่งเสริม สนับสนุนกิจกรรมสถานศึกษา เพื่อพัฒนาผู้เรียนตามศักยภาพ
- 4) จัดบรรยากาศในบ้านให้อื้อต่อการเรียนรู้
- 5) อบรมเด็กดูแลเอาใจใส่ความรัก ความอบอุ่น ส่งเสริมการเรียนรู้ และพัฒนาการเรียนรู้ด้านต่าง ๆ ของผู้เรียน
- 6) สนับสนุนทรัพยากรเพื่อการศึกษาตามความเหมาะสมและจำเป็น
- 7) ร่วมมือกับครุและผู้ที่เกี่ยวข้องประสานงานป้องกันและแก้ไขปัญหาเกี่ยวกับพฤติกรรม ไม่พึงประสงค์ต่อผู้เรียน
- 8) ปฏิบัติตามให้เป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ มีความรู้คุณธรรม เป็นแบบอย่างที่ดีนำไปสู่การพัฒนาให้เป็นสถาบันแห่งการเรียนรู้

9) มีส่วนร่วมในการประเมินผลการเรียนรู้ของผู้เรียน และการประเมินการจัดการศึกษาของสถานศึกษา

10) จัดให้บุตร ธิดา หรือบุคคลที่อยู่ในความดูแลได้รับการศึกษาภาคบังคับ 9 ปี

5. ประชาชน

การศึกษาของไทยได้มีการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญ ส่งผลต่อคุณภาพของพลเมืองไทย ในอนาคต คือ การจัดให้มีการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับทุกคน ประชาชนมีสิทธิในการมีส่วนร่วมกับการศึกษาขั้นพื้นฐานและมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของตนเอง ตลอดจนการพัฒนาสาระและกระบวนการเรียนรู้อย่างเป็นระบบ มีการส่งเสริมให้ทุกๆ ส่วนในสังคมได้มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ดังนั้นประชาชนจึงเป็นผู้มีบทบาทที่สำคัญในการพัฒนาหลักสูตร สนับสนุนให้มีการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนสำคัญที่สุด ซึ่งบทบาทและหน้าที่ของประชาชนตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน มีดังนี้

1) มีส่วนร่วมกำหนดสาระของหลักสูตร และแผนพัฒนาการศึกษา หรือธรรมนูญของสถานศึกษา

2) สนับสนุนกิจกรรมสถานศึกษาในด้านการจัดการเรียนรู้ และทรัพยากรต่างๆ เพื่อการศึกษาตามความเหมาะสมและจำเป็น

3) มีส่วนร่วมในการประเมินผลการเรียนของผู้เรียน

4) มีส่วนร่วมในการประเมินผลการจัดการศึกษาของสถานศึกษาเพื่อให้สถานศึกษาเป็นสถานศึกษาของชุมชนอย่างแท้จริง

6. ชุมชน

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ได้เปิดแนวทางให้แก่ชุมชนในการร่วมจัดทำหลักสูตรและการบริหารจัดการ ให้เกิดวัฒนธรรมการเรียนรู้ที่กลมกลืนกับท้องถิ่น จึงได้กำหนดให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการศึกษาดังนี้ คือ ให้ชุมชนมีสิทธิในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน ทั้งนี้ให้เป็นไปตามที่กำหนดในกฎกระทรวง สำหรับการจัดกระบวนการเรียนรู้ ให้มีการประสานความร่วมมือ เพื่อร่วมกันพัฒนาผู้เรียนตามศักยภาพ รวมทั้งส่งเสริม สนับสนุนทรัพยากรเพื่อการศึกษา ซึ่งบทบาทและหน้าที่ของชุมชนตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน มีดังนี้

1) มีส่วนร่วมในการจัดทำแผนพัฒนาสถานศึกษาหรือธรรมนูญของสถานศึกษา

2) มีส่วนร่วมในการกำหนดสาระตามหลักสูตรของสถานศึกษาโดยคำนึงถึงความต้องการของสังคมและชุมชน

3) เป็นศูนย์การเรียนรู้เครือข่ายการเรียนรู้ให้ผู้เรียนได้มีประสบการณ์จากสถานการณ์จริง

- 4) มีส่วนร่วมในการตรวจสอบและประเมินผลการจัดการศึกษาของสถานศึกษา
- 5) เสนอแนะแนวทางการพัฒนาการจัดการศึกษาของสถานศึกษา

7. คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 หมวด 5 การบริหาร และการจัดการศึกษามาตรา 40 ได้กำหนดให้มีคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน เพื่อทำหน้าที่กำกับและส่งเสริมสนับสนุนกิจกรรมของสถานศึกษา ประกอบด้วย ผู้แทนผู้ปกครอง ผู้แทนครูผู้แทนองค์กรชุมชน ผู้แทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้แทนศิษย์เก่าของสถานศึกษา และผู้ทรงคุณวุฒิ กระทรวงศึกษาธิการซึ่งได้ออกระเบียบกระทรวงศึกษาธิการ ว่าด้วยคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2543 ซึ่งได้กำหนดให้มีคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน อย่างน้อยสถานศึกษาละเจ็ดคน แต่ไม่เกินสิบห้าคน ซึ่งบทบาทและหน้าที่ของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน (หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษา 2544 : 4 – 5) มีดังนี้

- 1) กำหนดนโยบายและแผนพัฒนาของสถานศึกษา
- 2) ให้ความเห็นชอบแผนปฏิบัติการประจำปีของสถานศึกษา
- 3) ให้ความเห็นชอบในการจัดทำสาระหลักสูตรให้สอดคล้องกับความต้องการของ

ท้องถิ่น

- 4) ให้ความเห็นชอบในการแต่งตั้งคณะกรรมการต่างๆ ที่สถานศึกษา

แต่งตั้ง

- 5) สนับสนุน ส่งเสริมให้การบริการด้านวิชาการของสถานศึกษา
- 6) สนับสนุน ส่งเสริมให้มีการระดมทรัพยากรเพื่อการศึกษา ตลอดจนวิทยากร ภายนอก และภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อเสริมสร้างพัฒนาการของนักเรียนทุกด้าน รวมทั้งสืบสานอาริธรรม ประเพณี ศิลปวัฒนธรรมของท้องถิ่นและของชาติ

7) เสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างสถานศึกษากับชุมชน ตลอดจนช่วยประสานงานกับองค์กรทั้งภาครัฐและเอกชน เพื่อให้สถานศึกษาเป็นแหล่งวิทยากรของชุมชน และมีส่วนในการพัฒนาชุมชนและท้องถิ่น

8. คณะกรรมการบริหารหลักสูตรและงานวิชาการสถานศึกษา

คณะกรรมการบริหารหลักสูตรและงานวิชาการสถานศึกษาอยู่ภายใต้คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานของสถานศึกษา แต่ตั้งโดยผู้บังคับบัญชาหนึ่งอีกสถานศึกษาขึ้นไปหนึ่งระดับ คณะกรรมการประจำปี ก่อตั้งโดยผู้บริหารสถานศึกษา ผู้ช่วยผู้บริหารฝ่ายวิชาการ หัวหน้าหมวดวิชาหรือกลุ่mvิชา หัวหน้างานแนะแนว หัวหน้างานนัดผลและประเมินผล

คณะกรรมการมีหน้าที่ดังต่อไปนี้

- 1) วางแผนการดำเนินงานวิชาการกำหนดสาระรายละเอียดของหลักสูตรระดับสถานศึกษา และแนวทางขัดลักษณะส่วนราชการเรียนรู้และกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนของสถานศึกษา ให้สอดคล้องกับหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน สภาพเศรษฐกิจ สังคม ศิลปวัฒนธรรม ภูมิปัญญา ท้องถิ่น
- 2) จัดทำคู่มือการบริหารหลักสูตรและงานวิชาการของสถานศึกษา นิเทศ กำกับ ติดตาม ให้คำปรึกษากับกระบวนการพัฒนาหลักสูตร การจัดกระบวนการเรียนรู้ การวัดและการประเมินผลและการแนะนำให้สอดคล้องและเป็นไปตามมาตรฐานหลักสูตรการศึกษา ขั้นพื้นฐาน
- 3) ส่งเสริม สนับสนุนการพัฒนาบุคคลเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตร การจัดกระบวนการเรียนรู้ การวัดและการประเมินผล การแนะนำให้เป็นไปตามจุดหมายและแนวทาง การดำเนินการของหลักสูตร
- 4) ประสานความร่วมมือจากบุคคล หน่วยงาน องค์กรต่างๆ และชุมชน เพื่อให้ การใช้หลักสูตรเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและมีคุณภาพ
- 5) ประชาสัมพันธ์หลักสูตรและการใช้หลักสูตรแก่นกเรียน ผู้ปกครอง ชุมชน และผู้ที่เกี่ยวข้อง และนำข้อมูลป้อนกลับจากฝ่ายต่างๆ มาพิจารณาเพื่อการปรับปรุงและพัฒนา หลักสูตรของสถานศึกษา
- 6) ส่งเสริมและสนับสนุนการวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรและกระบวนการเรียนรู้
- 7) ติดตามผลการเรียนของนักเรียนรายบุคคล ระดับชั้น ระดับชั่วชั้น และระดับ กลุ่มวิชาในแต่ละปีการศึกษา เพื่อปรับปรุง แก้ไข และพัฒนาการดำเนินงานด้านต่างๆ ของ สถานศึกษา
- 8) ตรวจสอบ ทบทวน ประเมินมาตรฐานการปฏิบัติงานของครู และการบริหาร หลักสูตรระดับสถานศึกษาในรอบปีที่ผ่านมา แล้วใช้ผลการประเมินเพื่อวางแผนพัฒนา การปฏิบัติงานของครูและงานบริหารหลักสูตรปีการศึกษาต่อไป

การพัฒนาระบบการเรียนรู้

การพัฒนาการเรียนรู้ ตามมาตรฐาน 22 – 24 แห่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ได้กำหนดวิธีการที่จะทำให้ผู้เรียนได้พัฒนาระบบการเรียนรู้จนบรรลุสาระ และ พฤติกรรมที่พึงประสงค์ โดยมีหลักการสำคัญคือ ให้ผู้เรียนเป็นสำคัญ กล่าวคือ ครูจะต้องจัด เนื้อหาและกิจกรรมให้สอดคล้องกับความสนใจ และความต้องการของผู้เรียน จัดกิจกรรมที่สอดคล้อง

ก้าวสู่สถานการณ์จริง ให้ผู้เรียนสามารถประยุกต์สิ่งที่เรียนได้ จัดกิจกรรมแบบบูรณาการ ประเมินการเรียนรู้ตามสภาพจริงให้หลากหลายวิธี ตามธรรมชาติของพฤติกรรมการเรียนรู้ที่แตกต่าง

คณะกรรมการปฏิรูปการเรียนรู้ (2543) กล่าวว่า ผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด หมายถึง การดำเนินการใด ๆ ใน การจัดกระบวนการเรียนรู้ให้คำนึงถึงประโยชน์ของผู้เรียนมากที่สุด โดยการจัดการศึกษาต้องชัดหลักว่า ผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ การเรียนรู้ที่ผู้เรียนสำคัญที่สุด มีฐานมาจากทฤษฎีและผลการวิจัยที่ค้นพบว่า เป็นวิธีการที่ทำให้ผู้เรียนมีคุณภาพอย่างแท้จริง เนื่องจากผู้เรียนเป็นผู้มีส่วนร่วมเรียนรู้ด้วยตนเอง เป็นผู้ปฏิบัติ หรือเป็นผู้กระทำมากกว่าผู้ดูแลกระทำ

ลักษณะสำคัญของการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ มีดังนี้

1. การจัดกระบวนการเรียนรู้ต้องคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคลและสร้างโอกาสให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ด้วยวิธีการที่หลากหลายต่อเนื่อง

2. การจัดกระบวนการเรียนรู้ต้องให้ผู้เรียนได้มีโอกาสศึกษาและสร้างสรรค์งานด้วยตนเอง เรียนรู้อย่างมีความสุข

3. การจัดกระบวนการเรียนรู้ต้องให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลายและเพียงพอ

4. การจัดกระบวนการเรียนรู้ต้องให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากกลุ่มเรียนรู้ซึ่งกันและกัน มีปฏิสัมพันธ์ที่ดีระหว่างผู้เรียนและผู้เรียนกับผู้สอน

5. การจัดกระบวนการเรียนรู้ต้องมีการเขื่อมโยงกับสภาพชีวิตจริงของผู้เรียน ทั้งในระดับครอบครัว ชุมชนและสังคม เพื่อให้เกิดการประยุกต์ใช้ได้อย่างแท้จริง

6. การจัดกระบวนการเรียนรู้ต้องเปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผน การจัดกิจกรรม การส่งเสริมการเรียนรู้และเป็นแหล่งเรียนรู้ ตลอดจนการวัดและประเมินผล

7. การจัดกระบวนการเรียนรู้ ต้องเน้นให้ผู้เรียนได้เกิดการเรียนรู้จากการเรียนรู้ที่หลากหลาย สร้างองค์ความรู้ด้วยตนเองได้ และมองเห็นแนวทางการนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ได้

8. การจัดและประเมินผลการเรียนรู้จะต้องเกิดขึ้นควบคู่กับการจัดกระบวนการเรียนรู้ เป็นการวัดและประเมินพัฒนาการ ความก้าวหน้าในการเรียนของผู้เรียนอย่างแท้จริง

จุดมุ่งหมายของการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

1. เพื่อส่งเสริมพัฒนาการต่างๆ ของผู้เรียนให้ก้าวไปสู่สากลภาพสูงสุด และเป็นไปในแนวทางที่พึงประสงค์

2. เพื่อสร้างเสริมประสิทธิภาพในการเรียนรู้ของผู้เรียน ส่งเสริมให้ผู้เรียนเรียนรู้อย่างมีกระบวนการ เข้าใจถึงที่เรียนรู้อย่างลึกซึ้ง เกิดการเรียนรู้อย่างคงทนและมีเจตคติที่ดีต่อการเรียนรู้

3. เพื่อพัฒนาทักษะการเรียนรู้ด้วยตนเองของผู้เรียนอันเป็นพื้นฐานของการปฎิบัติ
นิสัยไฟร์ ไฟเรียน และสามารถนำไปใช้ในการเรียนรู้ตลอดชีวิตได้

4. เพื่อพัฒนาคุณภาพของผู้เรียนให้เป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ ผู้เรียนมีความรู้ความคิด
ความสามารถ คุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมอันพึงประสงค์

ตัวบ่งชี้การจัดกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

ศูนย์พัฒนาคุณภาพการเรียนการสอน สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2541:

3 – 10) ได้จัดทำตัวบ่งชี้การเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญขึ้น ประกอบด้วยตัวบ่งชี้การสอน
ของครู 10 ข้อ และตัวบ่งชี้การเรียนของนักเรียน 9 ข้อ ดังนี้

1. ตัวบ่งชี้การเรียนของนักเรียน

- 1) นักเรียนมีประสานการณ์ตรงสัมพันธ์กับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
- 2) นักเรียนฝึกปฏิบัติจนค้นพบความสนุกและวิธีการของตนเอง
- 3) นักเรียนทำกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากกัน
- 4) นักเรียนฝึกคิดอย่างหลากหลาย และสร้างสรรค์ชินคนาการ ตลอดจนได้
แสดงออกอย่างชัดเจนและมีเหตุผล
- 5) นักเรียนได้รับการเสริมแรงให้ค้นหาคำตอบ แก้ปัญหา ทั้งด้วยตนเอง และร่วม
ด้วยช่วยกัน

6) นักเรียนได้ฝึกคืน รวมรวมข้อมูล และสร้างสรรค์ความรู้ด้วยตนเอง

7) นักเรียนเลือกทำกิจกรรมตามความสามารถ ความสามารถ ความสนใจ และความสนใจของ
ตนเองอย่างมีความสุข

8) นักเรียนฝึกตนเองให้มีวินัย และรับผิดชอบในการทำงาน

9) นักเรียนฝึกประเมิน ปรับปรุงตนเอง และยอมรับผู้อื่น ตลอดจนสนใจให้ทาง
ความรู้อย่างต่อเนื่อง

2. ตัวบ่งชี้การสอนของครู

- 1) ครูเตรียมการสอนทั้งเนื้อหาและวิธีการ
- 2) ครูจัดสิ่งแวดล้อมและบรรยากาศที่ปลูกสร้าง ใจ และเสริมแรง ให้นักเรียนเกิด
การเรียนรู้
- 3) ครูอาจใส่นักเรียนเป็นรายบุคคล และแสดงความเมตตาต่อนักเรียนอย่างทั่วถึง
- 4) ครูจัดกิจกรรมและสถานการณ์ให้นักเรียนได้แสดงออกและคิดอย่างสร้างสรรค์
- 5) ครูส่งเสริมให้นักเรียนฝึกคิด ฝึกทำ และฝึกปรับปรุงตนเอง

6) ครูส่งเสริมกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากกลุ่ม พร้อมทั้ง สังเกตส่วนดีและปรับปรุงส่วนด้อยของนักเรียน

- 7) ครูใช้สื่อการสอนเพื่อฝึกการคิดการแก้ปัญหาและการค้นพบความรู้
- 8) ครูใช้แหล่งเรียนรู้ที่หลากหลายและเชื่อมโยงประสบการณ์กับชีวิตจริง
- 9) ครูฝึกฝนกิจกรรมภาษาและวินัยตามวิถีวัฒนธรรมไทย
- 10) ครูสังเกตและประเมินพัฒนาการของนักเรียนอย่างต่อเนื่อง

ดังนั้นจะเห็นได้ว่า แนวทางในการพัฒนาระบวนการเรียนรู้ที่ครูจะใช้เป็นหลักในการปฏิบัติงานสอน เพื่อยกระดับเป็นครูชั้นวิชาชีพนั้น จะต้องขึดหลักการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียน เป็นสำคัญตามข้อกำหนดใน พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ทั้งนี้เพื่อให้ผู้เรียนเกิด การเรียนรู้และคุณลักษณะที่กำหนดไว้ดังไป

การประเมินผลตามสภาพจริง

ความหมายของการประเมินผลจากสภาพจริง

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2540 : 4) ได้กล่าวถึงความหมายของการประเมินผลจากสภาพจริงว่า เป็นการประเมินการกระทำ การแสดงออกในหลายด้านของนักเรียนตามสภาพความเป็นจริงทั้งในและนอกห้องเรียนหรือสถานที่อื่นๆ นอกโรงเรียน โดยครูไม่ได้จัดสถานการณ์ มีลักษณะเป็นการประเมินแบบไม่เป็นทางการ

กรมวิชาการ (2542 : 11) ได้ให้ความหมายไว้ว่า หมายถึง กระบวนการสังเกต การบันทึก และรวบรวมข้อมูลจากงานและวิธีการที่นักเรียนทำ เพื่อเป็นพื้นฐานของการตัดสินใจในการศึกษาถึงผลกระทบต่อเด็กเหล่านั้น การประเมินผลจากสภาพจริงจะไม่เน้นการประเมินเฉพาะทักษะพื้นฐาน แต่จะเน้นการประเมินทักษะการคิดที่ซับซ้อนในการทำงานของนักเรียน ความสามารถในการแก้ปัญหา และการแสดงออก ที่เกิดจากการปฏิบัติในสภาพจริงในการเรียนการสอนที่เน้นนักเรียนเป็นศูนย์กลาง เป็นผู้ค้นพบและผู้ผลิตความรู้ นักเรียนได้ฝึกปฏิบัติจริง รวมทั้งเน้นพัฒนาการเรียนรู้ของนักเรียน เพื่อสนองจุดประสงค์ของหลักสูตรและความต้องการของสังคม

นอกจากนี้ สถาบันลักษณะ (2547 : 1) ได้ให้ความหมายการประเมินผลจากสภาพจริงไว้โดยกล่าวว่า หมายถึง กระบวนการวัดผลการเรียนรู้ ตามแนวทาง 3 ประการ คือ

1. วัดทราบถ้วนตามจุดประสงค์การเรียนรู้ได้จริง คือ
 - 1.1 วัดความสามารถทางความรู้ ความคิดได้จริง (Cognitive Ability)
 - 1.2 วัดความสามารถในการปฏิบัติได้จริง (Performance / Practice Ability)
 - 1.3 วัดคุณลักษณะทางจิตใจได้จริง (Affective Characteristics)

2. วัดได้ตรงความเป็นจริง คือ สิ่งที่วัดได้นั้นเป็นข้อมูล เป็นการแสดงพฤติกรรมที่สะท้อนความสามารถที่แท้จริงของผู้เรียน ทั้งความสามารถทางความรู้ ความคิด ความสามารถในการปฏิบัติและคุณลักษณะทางจิตใจ มีความคลาดเคลื่อนผิดพลาดน้อยที่สุด ไม่ได้โอกาสให้ผู้สอน ความสามารถได้คะแนนสูง ตัดความผิดพลาดที่ผู้มีความสามารถสูงกลับได้คะแนนน้อย

3. เดือกรับ คิดกัน เครื่องมือและเทคนิคการวัดผลที่เป็นการวัดพฤติกรรมที่แท้จริงที่แสดงออกซึ่งความสามารถของผู้เรียน (Ability to do) ซึ่งอาจได้จากการสังเกตพฤติกรรมผู้เรียน สังเกตจากการปฏิบัติภาระงาน (Tasks) ที่จัดให้ปฏิบัติในสถานการณ์ที่ผู้สอนจะกำหนด สังเกตจาก ร่องรอยหลักฐานผลการปฏิบัติภาระงานของผู้เรียน เป็นต้น

จากความหมายของการประเมินผลจากสภาพจริงที่กล่าวมา สรุปได้ว่า การประเมินผล ตามสภาพจริง หมายถึง กระบวนการสังเกต การบันทึก และการรวบรวมผลงานและวิธีการ ที่นักเรียนจัดทำขึ้น เพื่อเป็นพื้นฐานของการตัดสินใจในการศึกษาผลกระบวนการที่มีค่าเด็ก การประเมินผลจากสภาพจริงจะเน้นความสามารถในการแก้ปัญหา และการแสดงออกที่เกิดจาก การปฏิบัติจริงเป็นสำคัญ

ความสำคัญของการประเมินจากสภาพจริง

การประเมินผลจากสภาพจริง มีความสำคัญและสัมพันธ์กับกระบวนการเรียนการสอน อย่างมาก เนื่องจากเป็นกิจกรรมที่จะช่วยให้ผู้สอนได้ทราบถึงสภาพการเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์ ที่ต้องการในตัวผู้เรียน จากการศึกษาพบว่า การประเมินผลตามสภาพจริงมีความสำคัญ ดังนี้

1. เป็นสิ่งที่เอื้อให้ผู้เรียนได้เกิดการเรียนรู้ข้อบ่งแท้จริง เพราะการประเมินผลตามสภาพ จริง จะเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้แสดงออกซึ่งความรู้ความสามารถ ความคิดสร้างสรรค์ ทักษะต่างๆ ที่สอดคล้องกับความเป็นจริงในชีวิตประจำวัน

2. เป็นการประเมินผลที่เอื้อต่อการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ เนื่องจากครูจะเป็นผู้ชี้แนะ จัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากการกระทำการมากขึ้น

3. เป็นการประเมินผลที่เอื้อให้ผู้เรียนได้สร้างงาน เพื่อแสดงให้เห็นถึงความสามารถ ในการพัฒนาการเรียนรู้และการบูรณาการสิ่งที่ได้เรียนรู้จากวิชาต่างๆ เข้าด้วยกัน ความสามารถ ดังกล่าว นี้ จะช่วยให้ผู้เรียนดำรงชีวิตในสังคมที่ซับซ้อน เช่นปัจจุบัน ได้ดีมากขึ้น

4. เป็นการประเมินผลที่ช่วยพัฒนาการเรียนรู้ของผู้เรียน ไปพร้อมกับการสอนของ ผู้สอน เป็นการค้นหาจุดด้อยของผู้เรียน เพื่อเสริมสร้างให้ผู้เรียนได้พัฒนาเต็มตามศักยภาพ และ เป็นสิ่งสะท้อนให้เป็นประสมทิศทางการสอนของผู้สอนด้วย

5. เป็นการประเมินผลที่ช่วยลดภาระงานสอนซ่อมเสริมของผู้สอน เพราะผู้สอนจะมีรายงาน หลักฐานการปฏิบัติงานของผู้เรียนขณะเรียน และได้มีการพัฒนาแก้ไขข้อบกพร่องมาอย่างต่อเนื่อง (กรรมวิชาการ 2542 : 12 – 13)

ลักษณะสำคัญของการประเมินผลตามสภาพจริง

การประเมินผลตามสภาพจริง มีลักษณะสำคัญดังนี้

1. เป็นสิ่งที่ผู้สอนสามารถทำได้ตลอดเวลาที่สอน โดยใช้วิธีการเครื่องมือที่หลากหลาย และการประเมินจากบุคคลที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้ได้ข้อมูลของนักเรียนในแต่ละมุมต่างๆ มากที่สุด

2. เป็นการประเมินความรู้ ทักษะ และเจตคติในชิงบูรณาการ โดยเฉพาะเน้นทักษะการคิดที่ตัวตื้อน การพิจารณาไตร่ตรองและการแก้ปัญหา ผู้สอนอาจกำหนดให้ผู้เรียนได้สร้างสรรค์ชีวิตงาน การแสดงพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องเพื่อมุ่งกับสภาพจริงในชีวิตประจำวัน

3. เป็นการประเมินผลที่ให้ผู้เรียน บุคคลที่เกี่ยวข้องมีส่วนร่วมในการประเมิน ดังแต่การวางแผน ประเด็นวิธีการ เครื่องมือ และเกณฑ์ในการประเมิน ทำให้ผู้เรียนรู้จักวางแผนการเรียนรู้ การพัฒนาข้อบกพร่องในการเรียนรู้และช่วยให้ผู้ที่เกี่ยวข้อง เช่น ผู้ปกครอง เพื่อน ได้รู้จัก และมีข้อมูลเกี่ยวกับตัวผู้เรียนมากขึ้น

4. เป็นการประเมินผลที่ต้องใช้เกณฑ์ที่เป็นการประเมินแก่นของการปฏิบัติ เพื่อใช้เป็นข้อชี้แนะนำหรับการเรียนการสอน สะท้อนให้เห็นเป้าหมายในการเรียนอย่างชัดเจน

5. เป็นการประเมินผลที่เน้นให้ผู้เรียนได้เสนอผลงานต่อสาธารณะในรูปแบบต่างๆ ในกรณานำเสนองานนี้ผู้เรียนจะต้องผ่านกระบวนการทำงานอย่างเป็นระบบมาตรฐานตามลำดับ ซึ่งจะช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้อย่างแท้จริง

วิธีการและเครื่องมือที่ใช้ในการประเมินผลตามสภาพจริง

เนื่องจากการประเมินผลตามสภาพจริง จำเป็นต้องใช้วิธีการและเครื่องมือที่หลากหลาย สำนักงานคณะกรรมการประถมศึกษาแห่งชาติ (2540 : 7 – 11) ได้เสนอไว้ดังนี้

1. การสังเกตเป็นวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลพฤติกรรม ด้านการใช้ความคิด การปฏิบัติงาน อารมณ์ความรู้สึก และลักษณะนิสัยของนักศึกษาทำได้ทุกเวลา ทุกสถานที่ทั้งในและนอกห้องเรียน การสังเกตทำได้ทั้งแบบมีโครงสร้างและไม่มีโครงสร้าง แบบมีโครงสร้าง หมายถึง การสังเกตที่ผู้สอนกำหนดพฤติกรรมที่ต้องสังเกต ช่วงเวลาสังเกต และวิธีการสังเกต ส่วนแบบไม่มีโครงสร้างเป็นการสังเกตที่ไม่มีกำหนดรายการการสังเกตไว้ล่วงหน้า วิธีการสังเกตที่ดีควรใช้ทั้งสองวิธีเพื่อให้ได้ข้อมูลในรายละเอียด ต้องสังเกตหลาย ๆ ครั้ง ในหลาย ๆ สถานการณ์ แล้วนำ

ข้อมูลมาสรุปอีกครั้งเป็นระยะ ๆ เกรื่องมืออื่นที่ใช้ในการสังเกตได้ เช่น แบบตรวจแสดงรายการแบบมาตรฐานส่วนประมาณค่า แบบบันทึกประเมินสะสม เป็นต้น

2. การสัมภาษณ์เป็นวิธีการรวมรวมข้อมูลโดยการสอบถามความคิด ความรู้สึก ข้อตอนกระบวนการการทำงาน วิธีการแก้ปัญหาจากกลุ่มเป้าหมายโดยตรง การสัมภาษณ์มีสองแบบเช่นกัน คือ แบบมีโครงสร้าง และแบบไม่มีโครงสร้าง ผู้สอนควรเตรียมชุดคำถามล่วงหน้าและจัดลำดับคำถามช่วยให้ผู้ตอบไม่畏怯 และได้ข้อมูลตรงตามความต้องการ นอกเหนือไปผู้สอนอาจใช้วิธีการสัมภาษณ์ทางอ้อม คือ สัมภาษณ์จากบุคคลที่ใกล้ชิดนักเรียนได้ เช่น กัน

3. การตรวจงานเป็นวิธีการรวมรวมข้อมูลจากการประเมินความรู้ ความสามารถ ทักษะ และพฤติกรรมระดับสูงที่ปรากฏในพื้นที่งานของนักเรียน เช่น การตรวจแบบฟิตก้าด ผลงานภาคปฏิบัติ โครงการ โครงงาน เป็นต้น ใน การประเมินผลตามสภาพจริงนี้ ผู้สอนอาจเลือกประเมินเฉพาะ พื้นที่งานที่นักเรียนทำได้ และหากความหมาย ความสามารถของนักเรียนตามลักษณะที่จะประเมินได้ ซึ่งจะเป็นการเสริมแรงให้ผู้เรียนพยากรณ์ผลิตงานที่ดี ๆ มากขึ้น นอกจากนี้ การประเมินพื้นที่งานของ ผู้เรียนแต่ละคนอาจไม่ได้เป็นขั้นเดียวกัน ได้ หรืออาจประเมินพื้นที่งานที่ผู้เรียนทำนอกเหนือจากที่กรุง กำหนดให้ได้ การตรวจงานจากหลักฐานที่กว้างจะช่วยให้ผู้สอนรู้ว่าผู้เรียนมากขึ้นและประเมิน ความสามารถของผู้เรียนตามสภาพที่แท้จริง ได้มากขึ้น สำหรับผลการตรวจงานนี้ ผู้สอนควรบอกร ความหมายของผลคะแนนที่ให้เป็นตัวเลขหรือระดับคุณภาพด้วย

4. การรายงานตนเอง เป็นการให้ผู้เรียนเขียนบรรยายหรือตอบคำถามสั้น ๆ หรือตอบ แบบสอบถามที่ผู้สอนสร้างขึ้น เพื่อสะท้อนถึงการเรียนรู้ของผู้เรียน ทั้งความรู้ ความเข้าใจ วิธีคิด วิธีทำงาน ความพอใจในผลงาน ความต้องการพัฒนาตนเองให้ดีขึ้น

5. การใช้บันทึกจากผู้ที่เกี่ยวข้อง เป็นการรวมรวมข้อมูลความคิดที่เกี่ยวข้องกับผู้เรียน ผลงานผู้เรียน โดยเฉพาะความก้าวหน้าในการเรียนรู้ของผู้เรียนจากแหล่งต่าง ๆ เช่น จากเพื่อนครู โดยการประชุมพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็น จากเพื่อนักเรียนในชั้วโมงสนทนากับอาจารย์ ผลงานจากผู้ปกครอง โดยให้จดหมายหรือสารสัมพันธ์ที่ผู้สอนหรือโรงเรียนมีสั่งผู้ปกครองหรือการ ประชุมผู้ปกครองที่โรงเรียนจัดขึ้น

6. การใช้ข้อสอบแบบเน้นการปฏิบัติจริง การใช้ข้อสอบแบบนี้เพื่อให้ผู้เรียนได้แสดง ความรู้ความสามารถที่มีความหมายต่อผู้เรียน อาจมีวิธีการหาคำตอบที่ถูกต้องได้หลายแนว ผู้เรียน ต้องใช้ความรู้ความสามารถ ความคิดเหตุ ฯ ด้านมาพร้อมพัฒนาและแสดงถึงวิธีคิด ได้เป็นขั้นตอนที่ ชัดเจน การให้คะแนนจะต้องมีเกณฑ์การให้คะแนนตามความสมบูรณ์ของคำตอบอย่างชัดเจน

7. การประเมินโดยใช้เพิ่มสะสมงาน เป็นการรวมรวมข้อมูลจากชุดประสงค์ที่จะให้ เห็นพัฒนาการ ความพยากรณ์ ผลสัมฤทธิ์ในเรื่องใดเรื่องหนึ่งหรือหลายเรื่อง โดยผู้เรียนจะมีส่วน

ร่วมในการเลือกเนื้อหา เกณฑ์การเลือก เกณฑ์การตัดสินความสามารถ คุณสมบัติ หลักฐานการสะท้อนตนเอง

ดังนั้น จะเห็นได้ว่าแนวคิดเกี่ยวกับการประเมินผลตามสภาพจริง เป็นสิ่งที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กับการเรียนการสอนโดยตรง โดยเฉพาะการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ เพราะเป็นสิ่งที่ช่วยให้ผู้สอนสามารถประเมินระดับความรู้ ความสามารถ ทักษะและคุณภาพค่างๆ ที่เกิดขึ้นจริงในตัวผู้เรียน ได้เป็นอย่างดี และช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้อย่างแท้จริง สามารถพัฒนาจุดด้อยของตนเองให้ดีขึ้นเป็นลำดับได้

การวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนรู้

เนื่องจากพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ได้ระบุให้ครูทำวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ของผู้เรียน โดยจะต้องใช้การวิจัยเป็นส่วนหนึ่งของการจัดการเรียนรู้ การวิจัยปฏิบัติการในชั้นเรียน

การวิจัยเชิงปฏิบัติการในชั้นเรียน หมายถึง กระบวนการที่ครูได้ศึกษาด้านความรู้ ความจริงเกี่ยวกับกระบวนการเรียนการสอน เพื่อแก้ปัญหาการเรียนการสอนอย่างเป็นระบบ หรือ พัฒนาการเรียนรู้ของผู้เรียน และเกิดประโยชน์สูงสุดกับผู้เรียน ดำเนินการควบคู่กับการเรียน การสอนตามปกติในชั้นเรียน โดยผู้สอนเป็นผู้วางแผนดำเนินการวิจัย ใช้ผลการวิจัยและสะท้อน ข้อมูลเกี่ยวกับการปฏิบัติงานของตนเอง (ฟอสเซย์ Fossey 1997 ; สุวัฒนา สุวรรณเขตนิคม 2537 ; สุวิมล ว่องวนิช 2544)

ความสำคัญของการวิจัยปฏิบัติการในชั้นเรียน จากการศึกษาพบว่าการวิจัยปฏิบัติการในชั้นเรียนมีความสำคัญต่อผู้สอน ผู้เรียน และวิชาชีพครู ดังนี้

1. ความสำคัญต่อผู้สอน

1.1 ทำให้ผู้สอน ได้ข้อมูลข้อนอกล้าน เกี่ยวกับผลการจัดการเรียนรู้ของตนเอง ที่เป็นรูปธรรม ทึ่งในประเดิมของความสำเร็จ และประเดิมที่ยังต้องปรับปรุงแก้ไขอย่างมีเหตุผล และสอดคล้องกับความเป็นจริง

1.2 ผู้สอนจะมีการทำงานอย่างเป็นระบบ มองเห็นภาพของการปฏิบัติงานสามารถควบคุม กำกับ และพัฒนาการปฏิบัติงานของตนเอง และตัดสินใจประเดิมต่างๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

1.3 ทำให้ผู้สอนเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลง (Change agent) จากการสร้างองค์ความรู้ ทักษะการวิจัย การประยุกต์ใช้ และความตระหนักรถึงทางเลือกที่เป็นไปได้ ที่จะเปลี่ยนแปลง โรงเรียนให้ดีขึ้น

1.4 ช่วยให้ผู้สอนได้พัฒนาตนเองในด้านต่างๆ ทั้งด้านการปฏิบัติงาน คุณลักษณะ ส่วนตัว วิธีคิด และมุมมองต่องานที่รับผิดชอบอย่างต่อเนื่อง

2. ความสำคัญต่อผู้เรียน

2.1 ทำให้ผู้เรียนได้รับการเอาใจใส่ดูแลอย่างทั่วถึง และได้รับการช่วยเหลืออย่างตรงจุด ตรงตามสภาพ และทันต่อเวลา

2.2 ทำให้ผู้เรียนได้พัฒนาการเรียนรู้ ทักษะ และเจตคติตามศักยภาพ และบรรลุตามเป้าหมายของหลักสูตร

2.3 ทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างครูผู้สอนกับนักเรียนเป็นไปในทางบวกใกล้ชิดกันมากขึ้น นักเรียนจะมีความสุขในการเรียนมากขึ้น

3. ความสำคัญต่อวิชาชีพครู

3.1 เป็นกิจกรรมที่ทำให้การปฏิบัติงานของผู้สอนบรรจุ เน้นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาวิชาชีพของผู้สอนไปสู่ความเป็นครูชั้นวิชาชีพ (Professional) หรือครูชั้นประมาอาจารย์ (Master teacher) เป็นกิจกรรมที่ทำให้เกิดการแสวงหาความรู้และการพัฒนาวิชาชีพ

3.2 การทำงานร่วมกันของผู้สอนแห่งการเรียนรู้และชุมชนวิชาชีพ

3.3 ในแวดวงการศึกษาจะมีข้อความรู้และวัตกรรมด้านการเรียนการสอนเพิ่มขึ้น อันจะเป็นประโยชน์ต่อผู้สอนในการพัฒนาคุณภาพเป็นชุมชนการจัดการเรียนรู้เป็นอย่างมาก ลักษณะสำคัญของการวิจัยปฏิบัติการชั้นเรียน มีดังนี้

1. จุดเริ่มต้นของการวิจัย โดยเริ่มต้นจากปัญหาหรือข้อหัดข้องใจในการจัดการเรียนรู้ที่ผู้สอนพบในชั้นเรียน อาจเป็นปัญหาเกี่ยวกับการเรียนรู้ของผู้เรียนหรือมีปัญหาเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้ของผู้สอนที่ทำวิจัย อาจเป็นปัญหาเล็กๆ แต่มีความหมายต่อการจัดการเรียนการสอนของผู้สอน

2. จุดมุ่งหมายของการวิจัย มีจุดเน้น 2 แนว ได้แก่ (1) การวิจัยที่มุ่งทำความเข้าใจปัญหา หรือสภาพการณ์การเรียนรู้ในชั้นเรียนให้ได้ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับผู้เรียน สภาพการณ์ เหตุการณ์ และปรากฏการณ์ต่างๆ ในชั้นเรียน (2) การวิจัยที่มุ่งแก้ปัญหาหรือปรับเปลี่ยนพัฒนาผู้เรียน เป็นการคิดหาวิธีการหรือนวัตกรรมเพื่อแก้ปัญหาหรือพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพหรือพัฒนาการสอนของผู้สอนให้มีประสิทธิภาพ

3. ขอบเขตของการศึกษา มุ่งศึกษาเกี่ยวกับผู้เรียน ผู้สอน กระบวนการเรียนการสอน ตลอดจนบริบทของชั้นเรียน อาจศึกษาผู้เรียนเป็นรายบุคคล รายกลุ่ม ห้องเรียน หรือห้องเรียน ที่ผู้สอนรับผิดชอบ ขึ้นอยู่กับปัญหาการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นกับผู้เรียน

4. ระเบียบวิธีวิจัย มีความยืดหยุ่นปรับให้เหมาะสมกับสภาพการเรียนการสอนได้ อาจเป็นการวิจัยดึงทดลอง ใช้สถิติง่าย ๆ หรือวิธีการวิจัยเชิงบรรยาย การเก็บรวบรวมข้อมูลอาจใช้ทั้งแบบเป็นทางการ และไม่เป็นทางการ เครื่องมือที่ใช้จะมีความหลากหลายตามประเด็นที่ต้องการศึกษา ข้อสรุปที่ได้จากการวิจัยอาจขาดความเที่ยงตรง เมื่อเทียบกับหลักการที่เข้มงวดของ การวิจัยทั่วไป แต่จะเป็นข้อสรุปที่มีประโยชน์โดยตรงต่อการแก้ปัญหารือพัฒนาผู้เรียนของผู้สอน และช่วยให้ผู้สอนประสบความสำเร็จในการปฏิบัติงาน

5. การดำเนินการวิจัยจะดำเนินการไปพร้อม ๆ กับการเรียนการสอนตามปกติ โดยผู้สอนอาจพาไปยังที่สันในและมีผลต่อการเรียนการสอนอย่างเห็นได้ชัด ในระหว่างการสอนและการประเมินผลการเรียนรู้ ผู้สอนจึงนำปัญหาที่พูดและต้องการปรับเปลี่ยนแก้ไข มาวางแผนการวิจัยดำเนินการวิจัยตามแผน สังเกตสิ่งที่เกิดขึ้นกับผู้เรียนระหว่างการดำเนินงาน และสะท้อนความคิดความรู้สึกและข้อค้นพบตาม wang PAOR ว่างานนี้สามารถทำได้ ได้จนกว่าจะได้ผลการพัฒนาตามเป้าหมายหรือพึงประสงค์

6. ผู้สอนเป็นผู้มีบทบาทเป็นผู้ดำเนินการวิจัยด้วยตนเอง เป็นผู้นำผลการวิจัยไปใช้และเผยแพร่ให้เกิดประโยชน์ต่อผู้อื่น อาจมีเพื่อนครุที่มีส่วนรับผิดชอบมาร่วมดำเนินงานและผู้เชี่ยวชาญร่วมให้คำปรึกษา นิเทศ แนะนำ และช่วยเหลือในการวิจัย

7. การนำผลการวิจัยไปใช้ เป็นการนำไปใช้เพื่อแก้ปัญหา หรือพัฒนาการเรียนรู้ของผู้เรียนเฉพาะราย เนพาะกลุ่ม หรือชั้นเรียนที่มีปัญหาการเรียนรู้ และอยู่ในความรับผิดชอบของผู้วิจัย เมื่อทำการวิจัยเสร็จแล้วอาจนำเสนอผลการวิจัยเผยแพร่สู่เพื่อนครุ วิชาชีพครุ และวงวิชาการ เพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน ที่จะนำไปสู่การพัฒนาการเรียนรู้หรือการเรียนการสอน เป็นการขยายพรมแดนของความรู้ และยกระดับมาตรฐานวิชาชีพครุให้สูงขึ้น

บทบาทของผู้บริหารสถานศึกษาในการปฏิรูปการเรียนรู้

บทบาท หน้าที่ของผู้บริหารสถานศึกษาตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน มีดังนี้

1. จัดให้มีแผนพัฒนาสถานศึกษา เพื่อใช้ในการดำเนินการจัดการศึกษาของสถานศึกษา
2. เก็บผู้นำในการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา โดยร่วมประสานกับบุคลากรทุกฝ่าย เพื่อกำหนดวิสัยทัศน์ คุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียนตลอดจนสาระตามหลักสูตรของสถานศึกษา
3. จัดให้มีการประชาสัมพันธ์หลักสูตรสถานศึกษา

4. สนับสนุนการจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้ออำนวยต่อการเรียนรู้ สนับสนุนให้บุคลากรทุกฝ่ายได้รับความรู้และความสามารถจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา รวมทั้งพัฒนาบุคลากรให้เป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้

5. จัดให้มีการนิเทศภายใน เพื่อนิเทศ กำกับ ดูดามการใช้หลักสูตรอย่างมีระบบ

6. ให้มีการประเมินการนำหลักสูตร ໄไปใช้ เพื่อการปรับปรุงพัฒนาสาระของหลักสูตร สถานศึกษาให้ทันสมัย สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน ชุมชน และท่องเที่ยว

กรมวิชาการ (2543 : 76) ได้กล่าวถึงผู้บริหารสถานศึกษาที่ทำหน้าที่เป็นผู้นำในการปฏิรูปการเรียนรู้ นำโรงเรียนไปสู่องค์การแห่งการเรียนรู้และสังคมแห่งปัญญา มีบทบาทดังนี้

1. ปรับเปลี่ยนแนวคิดในการบริหารจัดการเพื่อปฏิรูปการเรียนรู้

2. กำหนดแผนยุทธศาสตร์ในการพัฒนาโรงเรียนไว้ในธรรมเนียมสถานศึกษา และมีแผนยุทธศาสตร์ในการปฏิรูปการเรียนรู้ตามแนวทางของพระราชนิยมยัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542

3. ปรับปรุงการบริหารให้เอื้ออำนวยความสะดวกให้ครูผู้สอนมีเสรีภาพในการคิด พัฒนาฐานะแบบการเรียนรู้ ทำการวิจัยขั้นเรียน แลกเปลี่ยนเรียนรู้กันในระหว่างเพื่อนครู การทำงานเป็นทีม ผนึกกำลังระหว่างกลุ่มวิชาพัฒนาผลการเรียนรู้ให้ได้มาตรฐานตามหลักสูตร

4. พัฒนาสภาพแวดล้อมในโรงเรียน ให้มีบรรยากาศที่เอื้ออำนวยต่อการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญที่สุด สามารถใช้โลเกเป็นห้องเรียน

5. จัดให้มีระบบนิเทศภายใน ช่วยเหลือครูในการพัฒนาหลักสูตรและจัดการเรียน การสอนอย่างต่อเนื่อง

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2543 : 67) ได้นำเสนอบทบาทสำคัญของผู้บริหารสถานศึกษาเพื่อปฏิรูปการเรียนรู้ คือ

1. ปรับเปลี่ยนแนวคิดในการบริหารจัดการเพื่อปฏิรูปการเรียนรู้ โดยสนับสนุนและมีส่วนร่วมกับผู้เรียนและครูในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้

2. กำหนดแผนยุทธศาสตร์ในการพัฒนาโรงเรียนไว้ในธรรมเนียมสถานศึกษาที่มีแผนงานในการปฏิรูปการเรียนรู้ ตามแนวทางของพระราชนิยมยัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 หมวด 4 ที่ว่าด้วยแนวทางการจัดการศึกษา

3. นำผลการประเมินผู้เรียนมาใช้ในการกำหนดนโยบายของสถานศึกษา

4. บริหารจัดการให้เอื้ออำนวยความสะดวก ครูผู้สอนมีเสรีภาพในการคิดพัฒนารูปแบบการเรียนรู้ ทำการวิจัยในขั้นเรียน แลกเปลี่ยนเรียนรู้กันในระหว่างเพื่อนครู การทำงานเป็นทีม ผนึกกำลังระหว่างกลุ่มวิชา เพื่อพัฒนาผลการเรียนรู้ให้ได้ตามหลักสูตร

5. พัฒนาสภาพแวดล้อมในโรงเรียน ให้มีบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้ และสามารถใช้แหล่งเรียนรู้ต่างๆ เป็นห้องเรียน

6. จัดระบบภูมิเทคโนโลยีใน ช่วยเหลือครูในด้านหลักสูตรและจัดการเรียนรู้ได้อย่างต่อเนื่อง

กระทรวงศึกษาธิการ (2542 : 27) ได้กำหนดบทบาทของผู้บริหารสถานศึกษาในการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญไว้ว่า ผู้บริหารสถานศึกษามีบทบาทในการส่งเสริมและการพัฒนาอัจฉริภาพ สร้างเสริมการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน สร้างเสริมการใช้เทคโนโลยีปัจจุบันท่องถิน นาร่วมกันจัดการเรียนการสอน สนับสนุนให้มีการจัดทำวิชัยในชั้นเรียน สร้างเสริมการจัดนរรยาการ และสภาพแวดล้อมให้เอื้อต่อการเรียนการสอน พัฒนาครุและบุคลากรให้รู้และเข้าใจในการจัดการเรียนการสอน ประชาสัมพันธ์สร้างความเข้าใจกันชุมชนในการจัดการเรียนการสอน ประเมินผลการจัดการเรียนการสอน และพัฒนาเครือข่ายการเรียนรู้

คิด ก บุญเรืองรอด (โดยใน ศรีสก 2542 : 190 ; อ้างอิงมาจาก คิด ก บุญเรืองรอด) ได้จำแนกบทบาทของ ผู้บริหารสถานศึกษา ที่ที่เป็นลักษณะของกฎหมายและความคาดหวังของสังคม ได้แก่ การศึกษาทบทวนงานการศึกษาที่ผ่านมาเพื่อวินิจฉัยดูเด่น จุดด้อยและปัญหา แสวงหาบุคลาศาสตร์ในการแก้ไขข้อด้อย กำหนดกรอบและนโยบายในการจัดการศึกษา ดำเนินด้วยบุคลาศาสตร์ในการปฏิบัติงาน คาดคะเนความต้องการของประมวลเพื่อการพัฒนาการจัดการศึกษา จัดสรรทรัพยากรทางการศึกษาอย่างเหมาะสมและเป็นธรรม ประชาสัมพันธ์เพื่อให้เกิดความร่วมมือ พัฒนาการศึกษาจากส่วนต่างๆ ทั้งภายในและภายนอกระบบการศึกษา ประสานงานเพื่อให้การกิจการพัฒนาการศึกษาเป็นไปอย่างราบรื่น ให้องค์กรนอกรอบบดําเนินงานสอดคล้องกับชุมชนฯ การศึกษา มีการพัฒนาแผนปฏิบัติการติดตามประเมินผลและปรับปรุงการปฏิบัติงานเพื่อให้การปฏิบัติงานเป็นไปตามแผน

สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการครู (สมหวัง พิพิխานุวัฒน์ 2543 : 10 ; อ้างอิงมาจาก สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการครู) ได้กำหนดบทบาทของผู้บริหารสถานศึกษาไว้ คือ หน้าที่ในการกำหนดคุณลักษณะทางคุณลักษณะ นโยบาย และเป้าหมายของโรงเรียน จัดกิจกรรมในการบริหารต่างๆ เพื่อให้โรงเรียนบรรลุวัตถุประสงค์ตามนโยบายและเป้าหมายที่กำหนดไว้ เป็นผู้นำในการปฏิบัติงานของบุคลากร โดยมุ่งปฏิบัติงานให้เกิดประสิทธิภาพ สร้างขวัญกำลังใจและความสุขในการทำงาน ให้กับบุคลากรในโรงเรียน สร้างความร่วมมือ รวมสติปัญญาของบุคลากรในโรงเรียน และชุมชน เพื่อการบริหารจัดทำทรัพยากร ควบคุม กำกับ ติดตามบุคลากร รวมถึงใช้ทรัพยากรให้เป็นไปอย่างเหมาะสมและมีประสิทธิภาพ

สรุปได้ว่า บทบาทของผู้บริหารสถานศึกษาในการปฏิรูปการเรียนรู้ หมายถึง การปฏิบัติหน้าที่ของผู้บริหารสถานศึกษาในการส่งเสริม สนับสนุน อำนวยความสะดวก ให้มีการปฏิรูปการเรียนรู้ เพื่อพัฒนาคุณภาพการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพ ประกอบด้วย การปฏิบัติหน้าที่ 6 ด้าน ได้แก่ ด้านการบริหารหลักสูตร ด้านการจัดการเรียนการสอน ด้านพัฒนาสภาพแวดล้อมและบรรยากาศให้เอื้ออำนวยต่อการเรียนรู้ ด้านสื่อ วัสดุอุปกรณ์ และแหล่งเรียนรู้ ด้านพัฒนาบุคลากรครู และด้านการนิเทศภายใน

1. ด้านการบริหารหลักสูตร

การบริหารหลักสูตรที่ดีนี้ ผู้บริหารสถานศึกษาต้องอยู่ดูแลอำนวยความสะดวก โดยจัดวิธีการ ให้มีกิจกรรมการพัฒนาตนเองของครู ให้มีความรู้ ความเข้าใจหลักสูตร สามารถวางแผนเพื่อนำหลักสูตรไปใช้ ตลอดจนถึงการนิเทศ ติดตาม ควบคุมหลักการและโครงสร้างของหลักสูตรให้เป็นไปตามจุดหมาย ได้อย่างมีประสิทธิภาพ และเกิดประสิทธิผลสูงสุด

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2543 : 51) กล่าวว่า ผู้บริหารสถานศึกษามีบทบาทในการส่งเสริม สนับสนุน อำนวยความสะดวก ให้ดำเนินการแบบน้ำดูแลให้มีการประกันคุณภาพ ซึ่งผู้บริหารควรจะเป็นแกนนำในการจัดทำแผน กำกับ ติดตาม ให้มีการดำเนินการตามแผนและการประเมินผล รวมถึงการนำผลการประเมินนั้นมาใช้ปรับปรุงสถานศึกษา รายงานผลการดำเนินการให้สาธารณะรับทราบ

พนิจฯ วีระชาติ (2542 : 28) กล่าวถึงบทบาทของผู้บริหารสถานศึกษาที่มีต่อโรงเรียน โดยการกระตุ้นผู้มีอำนาจหน้าที่รองลงมาให้ทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ ดังนี้

- 1) ตระหนักในการดำเนินการภายใต้โรงเรียน ต้องมุ่งสู่การเจริญของงานของผู้เรียนตามจุดมุ่งหมายการจัดการศึกษาเป็นสำคัญ
- 2) นำปรัชญา จุดมุ่งหมายการศึกษา แนวโน้มรายแห่งรัฐ และความต้องการของชุมชน มาพิจารณาวางแผนปฏิบัติงานของโรงเรียน
- 3) ส่งเสริมให้บุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษา ได้ทำความเข้าใจ จุดมุ่งหมายของการศึกษา การวางแผนการศึกษา ความต้องการของชุมชน
- 4) ให้ครูและบุคลากรในโรงเรียนมีส่วนร่วมในการวางแผนปฏิบัติงานของโรงเรียน
- 5) จัดองค์การในการบริหารงานให้ชัดเจน
- 6) ให้ครูและบุคลากรในโรงเรียนเชิดปรัชญา คุณธรรมของอาชีพ จรรยาบรรณของอาชีพในการปฏิบัติงาน
- 7) นำรุ่งเรือง สร้างแรงจูงใจให้บุคลากรเกิดความคิดสร้างสรรค์กิจกรรมใหม่ ๆ

8) นำนวัตกรรม เทคโนโลยีมาใช้ในการบริหารงานและชีดหลักประชาธิปไตย

9) ทำตามให้เป็นแบบอย่างในการเสียสละเพื่องาน

10) ประสานสัมพันธ์ สร้างความร่วมมือกันทั้งภายในโรงเรียน และกับชุมชน

11) ติดตามผลงานและรายงานให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องให้ทราบตามความเหมาะสม

12) แสดงให้เห็นถึงการยอมรับพึงความคิดเห็นข้อเสนอแนะของทุกฝ่าย

ลักษณะที่ได้สรุปบทบาทของผู้บริหารสถานศึกษาที่มีต่ochum chun kin ก็คือ ผู้บริหารสถานศึกษาต้องทราบถึงความสำคัญ และกระตือรือ้นในการติดต่อสัมพันธ์ ให้ความร่วมมือกับชุมชน กระตุ้นให้ชุมชนเห็นความสำคัญของการศึกษา ส่งเสริมการพัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องกับความต้องการของชุมชน และปฏิรูปติดตามให้เป็นที่ยอมรับของชุมชน

วัฒนาพร ราชรากทุกษ์ (2541 : 80 – 83) ได้เสนอไว้ว่า ผู้บริหารสถานศึกษาในฐานะผู้นำในการเปลี่ยนแปลงจะต้องส่งเสริมการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยต้องจัดทำแผนงานโครงการ เพื่อสนับสนุนการจัดการเรียนการสอน การพัฒนาครุและบุคลากรให้มีความรู้ความเข้าใจ ปรับเปลี่ยนพฤติกรรม และปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศน์ใหม่ จัดเตรียมสิ่งสนับสนุน บริหารและบริการหลักสูตรให้มีความหลากหลายเพื่อตอบสนองความต้องการของผู้เรียนดำเนินการประชาสัมพันธ์สร้างความเข้าใจกับชุมชน และจัดการเรียนการสอน จัดระบบการนิเทศภายใน เพื่อช่วยเหลือ อำนวยการ ให้คำปรึกษา และให้กำลังใจแก่ครู จากนั้นก็ประเมินผลการปฏิบัติงานเพื่อคุณภาพหน้า ปัญหาและอุปสรรค แล้วนำมาปรับปรุงและพัฒนา

สุพล วงศินธุ (2542 : 34) ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับการแสดงบทบาทของผู้บริหารในการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญว่า ผู้บริหารจะต้องเป็นผู้นำหลักสูตรไปใช้โดยจะต้องส่งเสริมการนำนวัตกรรม เทคโนโลยีสื่อการเรียนการสอนใหม่ ๆ ที่สอดคล้องกับการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ จะต้องจัดทำทุนและงบประมาณสนับสนุน โดยการประชาสัมพันธ์สร้างความเข้าใจกับชุมชน ให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดหลักสูตรและกิจกรรมการเรียนการสอน

สุวิทย์ มูลคำ (2542 : 14) ที่ได้เสนอบทบาทของผู้บริหารในการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญว่า ผู้บริหารต้องจัดระบบประกันคุณภาพการเรียนการสอน ส่งเสริมและให้ความสำคัญกับกิจกรรมการเรียนการสอน ส่งเสริมให้ครูพัฒนาตนเองและใช้เวลาในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนอย่างเต็มที่ เต็มเวลา สร้างบรรยากาศแห่งการเรียนรู้ขึ้นภายในโรงเรียน จัดทำจัดทำ สื่อสื่อปัจจัยการเรียนการสอนอย่างเต็มที่และให้เพียงพอ ติดตามผลความก้าวหน้าในการจัดการเรียนการสอนตลอดเวลา และติดต่อสร้างความเข้าใจกับผู้ปกครองในแนวทางการจัดการเรียนการสอน

อุทัย นุญประเสริฐ (2542 : 51) ได้กล่าวว่า “บทบาทของผู้บริหารสถานศึกษา คือผู้ดำเนินความสะดวก (Facilitator) การเป็นผู้นำ (Leader) เป็นผู้สนับสนุน (Supporter) เป็นผู้นำนวัตกรรม (Innovations) เข้าสู่โรงเรียน เป็นผู้ผลักดันการปฏิรูปการศึกษาให้ก้าวหน้า เป็นผู้ริเริ่มนวัตกรรมหรือเป็นหัวหอก (Spearheaded) ในการพัฒนางานตามพันธกิจของโรงเรียน ทำให้ครูมีส่วนร่วมและรับผิดชอบโครงการทั้งหมดของโรงเรียน นอกจากการเป็นผู้นำทางวิชาการแล้ว บทบาทที่สำคัญยิ่งของผู้บริหารสถานศึกษา ก็คือ การจัดองค์การเสริมสร้างและสนับสนุนบรรยากาศที่เอื้อต่อการจัดการเรียนการสอน และจัดสรรทรัพยากรเพื่อการจัดการศึกษา

จากที่กล่าวมาสรุปได้ว่า บทบาทของผู้บริหารสถานศึกษาในการปฏิรูปการเรียนรู้ ด้านการบริหารหลักสูตร หมายถึง การปฏิบัติหน้าที่ของผู้บริหารสถานศึกษาในการส่งเสริมสนับสนุนให้มีการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา ประชุมชี้แจงเพื่อทำความเข้าใจหลักสูตรสถานศึกษา ขั้นพื้นฐาน แต่งตั้งคณะกรรมการบริหารหลักสูตร รวมรวมและขัดระนาบข้อมูลเกี่ยวกับความต้องการของครุนักเรียน ผู้ปกครอง และชุมชน วางแผนการนำหลักสูตรไปใช้ จัดทำสาระของหลักสูตรที่องค์นิ่น จัดอบรมครูให้มีความรู้ความเข้าใจหลักสูตรสถานศึกษา จัดให้มีการประชาสัมพันธ์โดยสื่อสิ่งพิมพ์ต่างๆ ตลอดถึงการกำกับ ติดตาม และประเมินผล

2. ด้านการจัดการเรียนการสอน

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2536 : 5-6) ได้กำหนดว่า ผู้บริหารสถานศึกษา มีบทบาทสำคัญในการจัดงานการเรียนการสอน ดังนี้

1) จัดให้มีแผนการสอนให้ครบถ้วนทุกชั้น และทุกกลุ่มประสบการณ์ สำหรับหลักสูตรฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533 มุ่งเน้นให้ครูผู้สอนเป็นผู้จัดทำแผนการสอนเอง ผู้บริหารสถานศึกษาต้องเป็นผู้นำและกระตุ้นให้ครูจัดทำและติดตามการนำไปใช้ด้วย

2) จัดห้องเรียนให้เหมาะสม 設備คล่อง กับจำนวนนักเรียน รวมถึงการจัดวัสดุ ครุภัณฑ์และสิ่งอำนวยความสะดวกให้เพียงพอตามความจำเป็น

3) จัดสถานที่ อุปกรณ์ เครื่องมือเครื่องใช้และห้องพิเศษ เพื่อสนับสนุนการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในกลุ่มประสบการณ์ต่างๆ ตามสภาพความพร้อมของโรงเรียน

4) ตรวจสอบการจัดตารางสอนให้เหมาะสมกับเวลา และสอดคล้องกับอัตราเวลาเรียน ในหลักสูตรทุกกลุ่มประสบการณ์ ทุกชั้นเรียน และให้มีตารางสอนรวมของโรงเรียน

5) จัดทำหรือจัดทำเอกสารประกอบหลักสูตรและแบบพิมพ์ต่างๆ ที่สนับสนุนการสอน เช่น คู่มือครู และเอกสารที่เกี่ยวข้องสำหรับครูให้เพียงพอทุกระดับชั้น และทุกกลุ่มประสบการณ์ โดยการสำรวจความขาดแคลนและความต้องการ

6) จัดครูประจำชั้นครูประจำวิชาให้เหมาะสม โดยคำนึงถึงความรู้ ความสามารถ ความสนใจ และความต้องการ ประสบการณ์ หากไม่สามารถดำเนินการได้ก็ให้จัดตามความสมัครใจ ทั้งนี้ ให้คำนึงถึงผลกระทบที่จะเกิดขึ้นกับนักเรียนด้วย

7) ติดตามการจัดการเรียนการสอนของครู โดยการตรวจแผนการสอน หรือบันทึก การสอนของครูอย่างสม่ำเสมอ

8) เมื่อมีชั้นเรียนหรือสังเกตการสอน โดยกำหนดปฏิทินปฏิบัติงานไว้

9) จัดครูเข้าสอนแทนครูที่ขาดหรือครูที่ไม่มาปฏิบัติงาน โดยมีการบันทึก มอบหมายงานและบันทึกรายงานผลการปฏิบัติงานเป็นลายลักษณ์อักษร

10) ติดตามช่วยเหลือพิเศษ ช่วยแก้ไขปัญหาในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการเรียนการสอน ให้แก่ครู ให้ข้อมูลและกำลังใจในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนตามหลักสูตร

11) เป็นผู้นำให้ครูปรับปรุงการสอน ให้รู้จักใช้เทคนิคและวิธีการสอนต่าง ๆ และ เลือกกิจกรรมการสอน โดยคำนึงถึงสภาพความพร้อมของนักเรียน โรงเรียน ชุมชน และสิ่งแวดล้อม เป็นสำคัญ เพื่อให้นักเรียนมีความรู้ ทักษะและเจตคติที่ดี

ดร.ทพ. มูลคำ และคณะ (2542 : 53) ได้นำเสนอแนวคิดเกี่ยวกับบทบาทของผู้บริหาร ต่อการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ดังนี้

1) ศึกษาทำความเข้าใจหลักของการจัดการเรียนการสอน

2) ให้ความสำคัญต่อการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน

3) สร้างบรรยากาศแห่งการเรียนรู้ภายในโรงเรียน

4) ส่งเสริมสนับสนุนการจัดทำวัสดุอุปกรณ์

5) นิเทศ กำกับ ติดตาม ประเมินผล

6) สร้างความเข้าใจกับผู้ปกครอง นักเรียน และชุมชน

ทวัช แก้วมณีพิพัฒ (2542 : 48) ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับบทบาทของผู้บริหารที่มีต่อ การเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ไว้ 9 ด้าน ดังนี้

1) วางแผนสนับสนุน

2) จัดสภาพแวดล้อมและบรรยากาศเอื้อต่อการเรียนการสอน

3) ส่งเสริมการใช้ห้องสมุดเป็นแหล่งค้นคว้า

4) สร้างวินัยให้แก่นักเรียน

5) นิเทศ กำกับ ติดตาม

6) ส่งเสริมประชาธิปไตยในโรงเรียน

7) ประเมินผลความก้าวหน้า

- 8) ประชาสัมพันธ์สร้างความเข้าใจกับชุมชน
- 9) ส่งเสริมการนำเทคโนโลยีและสื่อสารการเรียนการสอนมาใช้จัดการเรียนการสอนอย่างเพียงพอ

สุมน อุณริวัฒน์ (2526 : 4-5) "ได้กำหนดลักษณะการเรียนการสอนที่ดีในโรงเรียนให้มีประสิทธิภาพ มีสาระสำคัญดังนี้"

- 1) ความเป็นไปเพื่อการพัฒนาความเจริญทุกด้านให้แก่ผู้เรียน
- 2) ควรให้ผู้เรียนแสดงออกและมีส่วนร่วมในการเรียน
- 3) ควรให้โอกาสและความสำคัญของนักเรียนทุกคนในห้องเรียน
- 4) ควรฝึกฝนวิธีการแสวงหาความรู้และวิธีการแก้ปัญหาด้วยตนเองแก่นักเรียน
- 5) ควรมีบรรยากาศที่รื่นรมย์ สนุกสนานเป็นกันเอง

การจัดการเรียนการสอนนี้เป็นความสามารถของผู้บริหารสถานศึกษาที่จะต้องคำนึงถึงวิธีดำเนินการให้ครูและนักเรียนร่วมกันดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ โดยพิจารณาถึงความรู้ความสามารถที่ส่งเสริมให้ครูเตรียมการสอน มีกิจกรรมการสอนหลากหลายรูปแบบ โดยนิยมเทสกำกับ ติดตามให้ดำเนินการไปตามหลักการ เป้าหมาย โครงสร้างของหลักสูตร โดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ให้รู้จักศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง โดยใช้กระบวนการการคิด ร่วมกันคิดร่วมกันทำและร่วมกันแก้ปัญหาพร้อม ๆ กัน

จากที่กล่าวมาสรุปได้ว่า บทบาทของผู้บริหารสถานศึกษาในการปฏิรูปการเรียนรู้ ด้านการจัดการเรียนการสอน หมายถึง การปฏิบัติหน้าที่ของผู้บริหารสถานศึกษาในการส่งเสริม สนับสนุนให้ครูจัดทำแผนการสอน และจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยครูใช้เทคนิควิธีการสอน ที่กระตุ้นให้ผู้เรียนสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง ได้ฝึกทักษะกระบวนการคิด วิเคราะห์ คิดสังเคราะห์ และลงมือปฏิบัติจริง มีการจัดทำวิจัยในชั้นเรียนเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ และจัดให้มีการประเมินผลตามสภาพจริง โดยวิธีการหลากหลาย

3. ด้านพัฒนาสภาพแวดล้อมและบรรยากาศให้อิ่มอណวยต่อการเรียนรู้

บรรยากาศและสภาพแวดล้อมภายในโรงเรียน นับว่ามีความสำคัญต่อการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางอย่างยิ่ง ซึ่ง พրพรรณ คงประสิทธิ์ (2542 : 15) ได้กล่าวว่า บรรยากาศเป็นสภาพของสถานการณ์ต่าง ๆ ตามการรับรู้ของบุคคล และคาดหวังว่าจะเป็นเช่นนั้น ซึ่งเกิดจากปฏิสัมพันธ์ของสิ่งแวดล้อม และมีอิทธิพลต่อการแสดงออกทางพฤติกรรม ซึ่งผลถึงความสำเร็จ ความลื้มเหลวของงาน ดังที่ สมยศ นาวีการ (2539 : 193) ได้ให้ความหมายว่า บรรยากาศเป็นการรับรู้ หรือความรู้สึกต่อลักษณะที่มองเห็นได้ ซึ่งขึ้นอยู่กับความต้องการและบุคลิกภาพของบุคคล การรับรู้เหล่านี้มีอิทธิพลต่อพฤติกรรม และทัศนคติของผู้ปฏิบัติงาน

โดยบรรยายศาสตราจารย์ได้จากคุณลักษณะของสภาพแวดล้อมทั้งโดยตรงและโดยอ้อม บรรยายศาสตราจารย์เป็นแรงผลักดันที่สำคัญที่มีอิทธิพลต่อการทำงานของบุคคล ส่วนบรรยายศาสตราจารย์ การเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ การเรียนการสอนได้เปลี่ยนไปจากเมื่อก่อนที่ครูมีอำนาจ ในชั้นเรียน ครูถือว่าตนเองมีความรู้มากที่สุด ผู้เรียนมีหน้าที่รับและปรับตัวให้สอดคล้องกับเนื้อหา ความรู้ และวิธีการของครู สถานศึกษาจึงไม่เป็นโรงเรียนเพื่อการเรียนรู้ แต่เป็น “โรงสอน” บรรยายศาสตราจารย์ การเรียนอันเดา นำเบื้องหน้าขึ้น ข้อหลักสูตรเป็นหลักเกณฑ์ เนื้อหาสาระทั้งหมด การสอนและคะแนนเป็นสิ่งพิพากษาความสำเร็จทุกคนเครียด การเรียนการสอนใช้วิธีบรรยาย นักเรียนท่องจำเนื้อหา เชือฟัง นั่งนิ่ง การเรียนรู้เกิดเฉพาะในห้องเรียน บรรยายศาสตราจารย์ไม่เอื้อต่อ การเรียนรู้ ขาดความสัมพันธ์กับชีวิตและชุมชน ห่างไกลธรรมชาติ เกิดความไม่ปลดปล่อยจากสังคม ห่างไกลแหล่งเรียนรู้และครอบครัว ไม่มีโอกาสร่วมคิดร่วมสร้างกระบวนการเรียนรู้ (คณะกรรมการปฏิรูปการเรียนรู้ 2543 : 2-3) ปัจจุบันบรรยายศาสตราจารย์ต้องคำนึงถึง ประโยชน์ของผู้เรียนจะได้รับ เด็กเป็นผู้ค้นพบองค์ความรู้ เด็กได้ปฏิบัติจริง ได้เรียนรู้กระบวนการ แก้ปัญหา กระบวนการคิดวิเคราะห์ เด็กได้ปฏิสัมพันธ์กับบุคคลและสิ่งแวดล้อม ได้ประชุมความรู้ นำไปใช้ในชีวิตจริง (กระทรวงศึกษาธิการ 2542 : 12) กล่าวว่า “บทบาทครูต้องเปลี่ยนไป กลายเป็นผู้ให้ ความช่วยเหลือ เป็นก้าลยาณมิตรโดยแนะนำ กระตุ้นให้กำลังใจ ขับบุ้นหีบเกิดการใคร่เรียน ใจรู้ (เยาวภา ทนันชัยบุตร 2542 : 112) กล่าวว่า “บรรยายศาสตราจารย์เป็นแบบประชาธิปไตย ทุกคนเข้มแข็ง ในการ ไม่ตัดตีเรื่องของกันและกัน มีอิสรภาพทางความคิด ต่างฝ่ายยอมรับพึงความคิดเห็นของกันและกัน ร่วมมือทำงานเป็นทีมมากกว่าการแข่งขันซึ่งต้องเด่น ดังนั้น ผู้บริหารสถานศึกษาจะต้องกำหนด วิธีการทางแนวทางร่วมกับบุคคลที่เกี่ยวข้อง วางแผนกำหนดนโยบาย จัดทำแผนงาน โครงการ เพื่อพัฒนารายศาสตร์และสภาพแวดล้อมให้เอื้อต่อการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

บรรยายศาสตราจารย์ในโรงเรียนมีความสำคัญอย่างยิ่งที่จะส่งเสริมให้การจัดการเรียน การสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางประสบความสำเร็จ หรือเอื้อต่อการจัดการเรียนการสอน ของ มิสเกล (Hoy and Miskel 1982 : 185-186) กล่าวว่า “บรรยายศาสตราจารย์ในโรงเรียน หมายถึง คุณลักษณะเฉพาะที่เกิดขึ้นภายในโรงเรียนที่เป็นผลมาจากการสัมพันธ์ระหว่างผู้บริหาร สถานศึกษาและบุคลากร อื่น ๆ ในโรงเรียน มีผลทำให้โรงเรียนเกิดความแตกต่างกัน นั่นคือ บรรยายศาสตราจารย์ในโรงเรียนย่อมมีผลต่อพฤติกรรมของบุคคลในโรงเรียน เช่นเดียวกับ กิลเลียน (Killian 1968 : 202-203) กล่าวว่า บรรยายศาสตราจารย์ในโรงเรียนมีอิทธิพลต่อการเกิดแรงจูงใจ ความพึง พอกใจ ตลอดจนความสำเร็จของการปฏิบัติงาน

ไส้ ฟิกข่าว (2542 : 243) เสนอไว้ว่า

1) บรรยายศาสจะต้องเป็นแบบประชาธิปไตย คือทุกคนมีความเคารพในสิทธิเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น

- 2) บรรยายศาสจะเป็นแบบร่วมมือมากกว่าการแข่งขัน
- 3) บรรยายศาสจะเป็นแบบผ่อนคลายมากกว่าเครื่องเครียด
- 4) บรรยายศาสจะเป็นแบบยกย่องชมเชยมากกว่าตำหนิลงโทษ

วัฒนาพร ระจันทุกษ์ (2541 : 59-61) ได้เสนอว่า

1) บรรยายศาสจะมุ่งให้นักเรียนได้แสดงออก ได้คิด ได้ทำ และได้แก่ปัญหาด้วยตนเองมากกว่าเป็นผู้รับการถ่ายทอด

- 2) สภาพแวดล้อมต้องส่งเสริมการศึกษาด้านคว้าความอยากรู้อยากเห็นของผู้เรียน
- 3) สภาพแวดล้อมต้องส่งเสริมการคิด การแสดงออก
- 4) สภาพแวดล้อมจะต้องเป็นระบบที่สนับสนุน สร้างสรรค์ ร่วมรื้นเรื่น

ดังนั้น ผู้บริหารสถานศึกษาจะต้องปรับปรุงและพัฒนานarrยาศาสและสภาพแวดล้อมให้เอื้อต่อการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง โดยเริ่มจากการส่งเสริมนarrยาศาสในการทำงานของครูและบุคลากร ที่ต้องเป็นไปอย่างให้เกียรติเชื่อมั่นต่อภัย ให้อิสระทางความคิด ยอมรับฟังความคิดเห็นของกันและกัน ร่วมมือทำงานเป็นทีมเป็นคณะ ทั้งนี้ เพื่อเป็นแบบอย่างแก่ผู้เรียน และให้ครูและบุคลากร ได้ปฏิบัติงานเคลื่อนที่เป็นนิสัย (ภาวิชี ศรีสุขวัฒนานันนท์ และเรณุมาศ มาอุ่น 2542 : 6) บรรยายศาสของการเรียนการสอนต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนได้ศึกษาด้านคว้า กระตุ้นให้ผู้เรียนอยากรู้และสนใจความรู้ เช่น จัดอุทิศการศึกษา จัดมุมประชาธิปไตย จัดสวนวรรณคดี จัดป้ายนิเทศตามบริเวณต่างๆ เป็นต้น (วัฒนาพร ระจันทุกษ์ 2541 : 81) นอกจากนั้น ผู้บริหารสถานศึกษาจะต้องจัดนarrยาศาสส่งเสริมการคิดวิเคราะห์ วิจารณ์ ส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ ส่งเสริมนarrยาศาส การซ่อมแซมหรือร่วมมือ และปฏิสัมพันธ์ของผู้เรียน มากกว่าการแข่งขัน ส่งเสริมการแสดงออกในทางที่ถูกที่ควร ให้นักเรียนเกิดความภูมิใจ เชื่อมั่นในตนเอง กล้าคิด กล้าตัดสินใจในการแก้ปัญหา (ดวงเดือน อ่อนน่วม 2542 : 12-13) นอกจาก ส่งเสริมนarrยาศาสภายในโรงเรียนให้สนับสนุนการเรียนการสอน เช่น ร่วมมือประสานงานกับ สถานประกอบการ แหล่งเรียนรู้ในชุมชน ประชุมชุมชน ภูมิปัญญาท้องถิ่น ให้เข้ามามีส่วนร่วม ในการจัดการเรียนการสอน สร้างความสัมพันธ์อันดีกับผู้ปกครอง ชุมชน และเปลี่ยนแปลงการณ์ การพัฒนาระหว่างชุมชน และป้องกันสิ่งที่จะทำลายนarrยาศาสต่างๆ (กระทรวงศึกษาธิการ 2542 : 15-16)

จากที่กล่าวมาสรุปได้ว่า บทบาทของผู้บริหารสถานศึกษาในการปฏิรูปการเรียนรู้ ด้านการพัฒนาสภาพแวดล้อมและบรรยากาศให้เอื้ออำนวยต่อการเรียนรู้ หมายถึง การปฏิบัติหน้าที่ของผู้บริหารสถานศึกษาในการส่งเสริม สนับสนุน การจัดบรรยากาศการเรียนรู้ให้เด็กเป็นผู้ค้นพบ องค์ความรู้ จัดแหล่งเรียนรู้ทางธรรมชาติ เด็กได้ปฏิบัติจริง ได้เรียนรู้กระบวนการแก้ปัญหา กระบวนการคิดวิเคราะห์ ได้ปฏิสัมพันธ์กับบุคคล สิ่งแวดล้อม และประยุกต์ความรู้ไปใช้ในชีวิตจริง ส่งเสริมบรรยากาศในการทำงานของครู ร่วมมือทำงานเป็นทีม สร้างความสัมพันธ์อันดีกับผู้เรียน ภาระและชุมชน

4. ด้านส่งเสริมสื่อ วัสดุอุปกรณ์ และแหล่งเรียนรู้

การจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญนั้น ครูผู้สอนจะต้องเตรียมการสอนที่เอื้อต่อ กิจกรรมที่ให้เด็กได้ศึกษาค้นคว้า การเตรียมสื่อ วัสดุอุปกรณ์ให้พร้อมเหมาะสมกับเนื้อหา และความสนใจของผู้เรียน สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2543 : 67) ได้สรุปว่า การจัดการเรียนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ จะฝึกให้ผู้เรียนได้คิด ทำ และแสดงออก ครูผู้สอนมีบทบาท เป็นผู้กระตุ้นให้ผู้เรียนได้คิดและปฏิบัติตัวอย่างเอง ซึ่งต้องอาศัยสื่อ วัสดุอุปกรณ์ที่หลากหลาย น่าสนใจ โรงเรียนจึงควรสนับสนุนสิ่งเหล่านี้ให้พร้อม เพื่อให้ครูผู้สอนสามารถเลือกใช้ เตรียมหรือจัดทำเพิ่มเติม ได้อย่างสะดวก และให้ผู้เรียนได้ใช้ คิดกัน ปฏิบัติตัวอย่างเอง ส่วน บริษัท อันดูตร โอลิมปิก (2535 : 244) กล่าวว่า สื่อการสอน หมายถึง สิ่งที่นำความรู้ไปสู่ผู้เรียน อยู่ในรูปของ สิ่งพิมพ์หรือไม่ใช่สิ่งพิมพ์ได้ สื่อการสอนที่ไม่ใช่สิ่งพิมพ์ ก็คือ ประเภท โสตทัศนูปกรณ์ หมายรวมถึง วัสดุ เครื่องมือ อุปกรณ์ และวิธีการทำงานวิทยาศาสตร์ ในฐานะที่ผู้บริหารสถานศึกษา เป็นผู้ที่รับผิดชอบต่อ กิจกรรมทั้งปวงของโรงเรียน การที่จะทำให้การเรียนการสอนมีประสิทธิภาพได้ นั้น เรื่องสื่อการเรียนการสอนจึงมีความสำคัญ ซึ่งผู้บริหารสถานศึกษาจะต้องให้การเอาใจใส่เป็นพิเศษ ดังนั้นในการนำเสนอสื่อการเรียนการสอนมาใช้ในโรงเรียน ได้อย่างเหมาะสม ผู้บริหารสถานศึกษาควรมีบทบาท ก็คือ เป็นผู้ริเริ่มจะต้องติดต่อประสานงานกับหน่วยงานภายนอก ทำให้ได้รับความรู้ความเข้าใจทางการศึกษา มีโลกทัศน์ที่กว้างไกล ขวนขวยศึกษาความรู้ ได้รับความรู้ ความเข้าใจทางวิทยาการใหม่ ๆ ผู้บริหารสถานศึกษาควรจะเป็นผู้สนับสนุน ช่วยเหลือครูผู้สอนให้สามารถใช้สื่อ ได้ ช่วยให้ครูผู้สอนมีกำลังใจในการสอน เช่น ให้คำปรึกษา จัดสรรทรัพยากรที่ต้องการ กระตุ้นให้uhnขวยหาความรู้เพิ่มเติม ส่งเข้ารับการอบรม จัดทำเอกสาร ทางวิชาการ เป็นต้น นอกจากนี้ ผู้บริหารสถานศึกษาขับเป็นผู้ประสานงาน ทำหน้าที่ประสานงาน ทั้งภายในและภายนอกสถานศึกษา การประสานงานกับทุกฝ่ายภายในสถานศึกษา เช่น ครุประจารัตน์ ประจำวิชา ทำให้เกิดความเข้าใจ ร่วมแรงร่วมใจในการปฏิบัติงาน ส่วนการประสานกับหน่วยงาน ทางการศึกษาภายนอกสถานศึกษา เช่น มหาวิทยาลัย หน่วยงานเทคโนโลยีทางการศึกษา เป็นต้น

เพื่อขอความช่วยเหลือทางเทคนิค วิธีการ ตลอดจนขอข้อมูลอุปกรณ์ การขอความช่วยเหลือด้านวัสดุ หรือบุคลากร และประการสุดท้ายผู้บริหารสถานศึกษาต้องเป็นผู้ประเมินผล การใช้สื่อการเรียน การสอนในสถานศึกษา ว่าได้ผลดีเพียงใด จะทำให้ทราบข้อมูลเพื่อช่วยครูผู้สอนในการปรับปรุง การใช้สื่อในโอกาสต่อไป

การเลือกสื่อการเรียนการสอนนับว่าเป็นขั้นตอนที่มีความสำคัญมาก เพราะสื่อการเรียน การสอนมีหลายประเภทหลายชนิด การนำเอามาใช้ต้องเลือกให้เหมาะสมซึ่งจะเกิดประโยชน์เต็มที่

สมบูรณ์ สงวนญญาติ (2534 : 49) ได้เสนอแนะวิธีเลือกใช้สื่อ อุปกรณ์การเรียน การสอนไว้ว่า ต้องสอดคล้องกับวัตถุประสงค์และตรงกับเนื้อหา รวมทั้งน่าสนใจ เหมาะสมกับวัย ผู้เรียน สะดวกต่อการใช้และการเก็บรักษา

กรมวิชาการ (2534 : 66-67) กล่าวถึง วัสดุประกอบหลักสูตรและสื่อการเรียนการสอน หมายถึง วัสดุอุปกรณ์การสอนสำหรับครูและวัสดุฝึกสำหรับนักเรียน ซึ่งใช้ในการจัดการเรียนการสอน ของครู เพื่อการเรียนการสอนนั้น ได้ดำเนินการไปอย่างมีประสิทธิภาพ

พนัส หันนาคินทร์ (2524 : 62) ได้กล่าวว่า การดำเนินการเกี่ยวกับวัสดุประกอบ หลักสูตร และสื่อการสอนที่ดีนี้ ได้แก่ การจัดอุปกรณ์ต่าง ๆ ที่เจ้าหน้าที่ปฏิบัติเพื่อบริการครู กระตุ้นให้ครูให้บริการเพื่อประโยชน์ในการศึกษาแก่นักเรียน

ประยงค์ ชูรักษ์ (2531 : 24) กล่าวว่า งานวัสดุประกอบหลักสูตรและสื่อการเรียน การสอน คือ การจัดวัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ ที่นำไปใช้ในการจัดการเรียนการสอน เพื่อให้นักเรียนเกิด ความสนใจและเกิดการเรียนรู้ได้โดยเร็วขึ้น

กิตima ปรีดีลิก (2532 : 268) ได้ให้ทัศนะเกี่ยวกับสื่อการสอนว่า หมายถึง วัตถุ สิ่งของ ก้าว เครื่องใช้ ตลอดจนหมายถึงตัวบุคคล วิธีการ สถานที่ต่าง ๆ ที่ใช้ประกอบ การเรียนการสอนให้เกิดผลดี

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2536 : 6-7) ได้กำหนดแนวทาง หน้าที่ของผู้บริหารสถานศึกษาด้านส่งเสริมสื่อ วัสดุ และแหล่งเรียนรู้ ดังนี้

1) จัดหา และบริการวัสดุประกอบหลักสูตรและสื่อการเรียนการสอนแก่ครู อย่างเพียงพอและครบถ้วนทุกกลุ่มประสบการณ์ มีการสำรวจความต้องการ วางแผนเพื่อจัดหาและ ดำเนินการจัดหา บริการและจัดทำรายงานผลการดำเนินการอย่างเป็นระบบ

2) ส่งเสริมสนับสนุนให้ครูจัดทำ รักษาให้และรักษาเก็บบำรุงรักษาสื่อการเรียน การสอนให้ตรงกับเนื้อหาและกิจกรรมที่กำหนดไว้ในแผนการสอน โดยการจัดอบรม ประชุม เผิงปฏิบัติการให้ความรู้แก่ครูผู้สอน

3) จัดให้มีสูนย์สื่อ หรือศูนย์วิชาการของโรงเรียน เพื่อเป็นแหล่งผลิตและบริการสื่อแก่ครุภัณฑ์สอน

4) ส่งเสริมให้ครุภัณฑ์คิดค้นสร้างสรรค์สื่อหรือวิธีการใหม่ ๆ ที่จะนำมาใช้ในกิจกรรมการเรียนการสอน เพื่อนำไปสู่การสร้างผลงานทางวิชาการ

5) แสวงหาแหล่งวิทยากรที่เป็นสื่อการสอนในชุมชนหรือท้องถิ่น เช่น บุคลากรสถานที่ประกอบการ การสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ เป็นต้น เพื่อให้สอดคล้องกับกิจกรรมการเรียนการสอน

6) จัดให้มีการติดตาม ประเมินผลการใช้สื่อการเรียนการสอนอย่างสม่ำเสมอ โดยการสังเกตการสอน การดูแผนการสอน บันทึกการสอน สถิติการเข้ม

จากที่กล่าวมาสรุปได้ว่า บทบาทของผู้บริหารสถานศึกษาในการปฏิรูปการเรียนรู้ ต้านการส่งเสริมสื่อ วัสดุอุปกรณ์ และแหล่งเรียนรู้ หมายถึง การปฏิบัติหน้าที่ของผู้บริหารสถานศึกษาในการส่งเสริม สนับสนุน อำนวยความสะดวก จัดทำและบริการสื่อ วัสดุอุปกรณ์ที่เหมาะสมแก่ครูและนักเรียนอย่างเพียงพอ สนับสนุนให้ครุพลิตสื่อ จัดทำ รู้จักใช้ และเก็บบำรุงรักษาสื่อ จัดสรรงบประมาณทรัพยากรเพื่อการจัดการศึกษา จัดให้มีสูนย์สื่อ แสวงหาแหล่งเรียนรู้ในชุมชน ส่งเสริมการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น นำนวัตกรรม เทคโนโลยี และเทคโนโลยีสอนใหม่ๆ มาใช้ในการจัดการเรียนการสอน และจัดให้มีการติดตามประเมินผลการใช้สื่ออย่างสม่ำเสมอ ผู้บริหารสถานศึกษาต้องให้บริการอำนวยความสะดวกในการจัดทำ ให้มีอุปกรณ์อย่างเพียงพอ กับความต้องการของครู และมีการนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ในการเรียนการสอน เพื่อพัฒนาให้ผู้เรียน มีความรู้ เจตคติตามจุดหมายของหลักสูตร

5. ด้านพัฒนาบุคลากรครู

การบริหารการศึกษาได้มีการกำหนดบทหน้าที่และภารกิจ สำหรับผู้บริหารสถานศึกษาไว้ในหลายลักษณะ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นไปตามลักษณะและขอบข่ายงานของหน่วยงานนั้น ๆ ซึ่งวัฒนาพร ระจันทุกษ์ (2541 : 80) กล่าวว่า การพัฒนาบุคลากรเป็นขั้นตอนที่สำคัญของยุทธศาสตร์ของการพัฒนาทุกด้าน เพื่อให้แผนงานบรรลุผลการพัฒนาบุคลากรคน คือ หัวใจของการพัฒนา การพัฒนาบุคลากรครู จึงเป็นยุทธศาสตร์สำคัญเบื้องต้นของการพัฒนาทุกด้าน เพื่อให้แผนงานและโครงการบรรลุความมุ่งหมาย ขั้นตอนของการพัฒนาบุคลากร ประกอบด้วย การปรับกระบวนการเรียนรู้ดูดซึมอย่างต่อเนื่อง กระบวนการเรียนรู้ที่มีความหลากหลาย หลากหลายคนเห็นว่ามากที่จะนำไปสู่การปฏิบัติจริง บางคนมองว่าเป็นเรื่องยุ่งยาก ต้องใช้สื่อและเวลามากในการจัดกิจกรรม ก่อให้เกิดการปฏิเสธ ไม่ยอมรับ ไม่ยอมเรียนรู้ และไม่นำไปใช้ การสร้างความตระหนักรถึงความจำเป็นที่จะต้องปรับเปลี่ยนวิธีการจัดการเรียนการสอนจากแนวทาง

แบบเดิม ที่มุ่งเน้นการออกเด่านีอห่า เม้นนาทนาทครูมาสู่วิธีการใหม่ ซึ่งยอมรับกันว่าสามารถสร้างคุณลักษณะที่พึงประสงค์แก่ผู้เรียนได้ จึงจำเป็นที่สถานศึกษาจะต้องดำเนินการให้สำเร็จ เพื่อให้ครูเห็นความสำคัญของแนวคิดนี้ เกิดการยอมรับและเติบโตที่จะปฏิบัติให้เกิดผลอย่างจริงจัง บุคลากรที่ต้องได้รับการปรับกระบวนการทัศน์ตามขั้นตอนนี้ ประกอบด้วย ผู้บริหารสถานศึกษา ครูผู้สอน และบุคลากรทุกฝ่าย เพื่อให้ครบถ้วนถึงความสำคัญจำเป็น เพื่อให้มีการปฏิบัติและการสนับสนุนอย่างจริงจัง เทคนิควิธีการในการปรับปรุงกระบวนการทัศน์ อาจใช้การระดมพลังสมอง การประชุมชี้แจง การศึกษาดูงาน การประชุมเชิงปฏิบัติการ

การพัฒนาบุคลากรครู ขั้นเป็นขั้นตอนที่สำคัญของบทบาทศาสตราจารย์การพัฒนาทุกด้าน เพื่อให้แผนงานโครงการบรรลุวัตถุประสงค์ ขั้นตอนการพัฒนาบุคลากร ควรประกอบด้วย การสร้างเจตคติที่ดี เกี่ยวกับการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ การสร้างความตระหนักให้เห็นถึงความจำเป็นที่จะต้องปรับเปลี่ยนวิธีการจัดการเรียนการสอน จากแนวทางเดิมที่มุ่งเน้นการออกเด่านีอห่า เม้นนาทนาทครูมาสู่วิธีการใหม่ ซึ่งยอมรับกันว่าสามารถสร้างคุณลักษณะที่พึงประสงค์แก่ผู้เรียนได้ เป็นขั้นตอนแรกที่สำคัญยิ่งที่สถานศึกษาจะต้องดำเนินการให้สำเร็จ เพื่อให้ครูผู้สอนเห็นความสำคัญ เกิดการยอมรับและเติบโตที่จะปฏิบัติให้เกิดผลอย่างจริงจัง รวมทั้ง เพื่อให้บุคลากรทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องตระหนักร่วมมือ สนับสนุนร่วมมือ เทคนิควิธีที่ใช้ในการสร้างเจตคติ อาจใช้การระดมพลังสมอง การประชุมชี้แจง การศึกษาดูงาน การประชุมเชิงปฏิบัติการ

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2543 : 64 – 70) ยั่งนิยมว่า การพัฒนาความรู้ ความเข้าใจ และทักษะปฏิบัติ เมื่อครูผู้สอนและบุคลากรทุกฝ่ายเกิดเจตคติที่ดีต่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญแล้ว ควรจัดให้มีการพัฒนาความรู้ความเข้าใจแก่บุคลากร ในเรื่องที่ได้กำหนดเป็นความต้องการจำเป็นไว้ ไม่ว่าจะเป็นเทคนิค ทักษะ และวิธีการจัดการเรียนรู้ การออกแบบกิจกรรม การผลิตสื่อในวัตถุกรรมการเรียนรู้ การวัดและประเมินผลที่สอดคล้อง การจัดให้ความรู้ความเข้าใจในเรื่องต่างๆ ควรดำเนินการฝึกปฏิบัติด้วยวิธีการที่หลากหลายให้ครูผู้สอนได้ปฏิบัติจริง เพื่อให้เกิดความเชี่ยวชาญ ความมั่นใจ ฝึกให้ครูได้ทำงานเป็นหมู่คณะ ร่วมกันออกแบบ วิธีการจัดกิจกรรม แลกเปลี่ยนความคิดเห็น ฝึกวิพากษ์วิจารณ์ผลงานของตนและเพื่อเปิดโลกทัศน์ ให้กว้าง รู้จักยอมรับฟังผู้อื่น และสามารถนำเทคนิควิธีการต่าง ๆ ไปประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนรู้ ได้อย่างเหมาะสม

ความสำคัญของการพัฒนาครู

เป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปแล้วว่า ครูเป็นบุคคลที่มีความสำคัญที่สุดต่อการพัฒนาสังคมและชาติบ้านเมือง ทั้งนี้เพราะครูต้องรับหน้าที่ในการพัฒนาบุคคลในสังคมให้มีความเจริญ

จอกงานอย่างเดิมที่ งานบุคคลเหล่านี้สามารถที่จะใช้ความรู้ความสามารถของตนเพื่อพัฒนาชาติ บ้านเมืองต่อไป ดังนั้น การพัฒนาครูให้เป็นบุคคลที่มีศักยภาพอย่างที่สุด ผู้บริหารการศึกษาจะต้อง กระทำอย่างจริงจังและต่อเนื่องก่อให้เกิดประโยชน์หลากรายการ ดังนี้

1) ช่วยทำให้ครูมีสมรรถภาพในการสอนมีความรู้เพิ่มขึ้นเข้าใจบทบาทหน้าที่และ ปฏิบัติ หน้าที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ สามารถแก้ไขข้อบกพร่องให้ดีขึ้น

2) ช่วยทำให้เกิดการประชุมด้วยเทคโนโลยี ลดความสูญเปล่าทางวิชาการ เพราะครู ที่ได้รับการพัฒนาจะเป็นครูที่มีคุณภาพนั้น ย่อมไม่มีสิ่งใดผลพลอยได้ เช่น สามารถใช้สื่อการเรียน การสอน ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทำการสอนนักเรียน ได้ผลเดิมที่และตรงตามจุดประสงค์ ส่วนนักเรียนก็มีความรู้ความสามารถตามเกณฑ์ที่กำหนด

3) ช่วยทำให้ครูได้เรียนรู้งานในหน้าที่ได้เริ่วขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งครูที่เพิ่งได้รับ การบรรจุให้เข้าทำงานใหม่ ๆ และครูที่ย้ายไปทำการสอน ณ ที่ทำการแห่งใหม่

4) ช่วยแบ่งเบาหรือลดภาระหน้าที่ของผู้บังคับบัญชา หรือหัวหน้างานในสายงาน ต่างๆ เพราะครูที่ได้รับการพัฒนาอย่างดีและอย่างต่อเนื่อง จะมีความเข้าใจงานการสอนและงานอื่น ๆ ได้อย่างดี

5) ช่วยกระตุ้นให้ครูปฎิบัติงานเพื่อความเจริญก้าวหน้าในตำแหน่งหน้าที่การทำงาน คือทำให้ครุทุกคนมีโอกาสก้าวหน้าไปสู่ตำแหน่งทางการบริหารที่มีสถานภาพดีขึ้น

6) ช่วยทำให้ครูเป็นบุคคลที่ทันสมัยอยู่เสมอ ทั้งในด้านความรู้และเทคโนโลยีต่าง ๆ

รูปแบบวิธีของการพัฒนาครู (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ 2545)

มีดังนี้

1) โรงเรียนมีการจัดการประชุมสัมมนาและอบรม เพื่อสร้างความตระหนักรถึง บทบาทและข้อควรปฏิบัติในการพัฒนาโรงเรียนให้สอดคล้องกับแนวในการปฏิรูปการศึกษา ตามกระทรวง ศึกษาธิการ ได้กำหนดไว้

2) โรงเรียนจัดให้มีการประชุมชี้แจงแนวในการดำเนินงานปฏิรูป โดยจัดเพิ่ม เข้าไปในระเบียบวาระการประชุมรายเดือน เพื่อติดตามและตรวจสอบการดำเนินงาน และจัดตั้งทีม ทำงาน รับหน้าที่ในแต่ละเรื่องตามที่ตกลงกันในการประชุม ควบคู่ไปกับการติดตามความก้าวหน้า ในการปฏิบัติงาน

3) ให้การสนับสนุนการศึกษาด้วยตนเอง ของคณะครุ อาจารย์ โดยจัดมุมวิชาการ ให้โดยเฉพาะ และจัดหาสื่อสิ่งพิมพ์ทั้งที่ได้รับจากสำนักงานการศึกษาและจากหน่วยงานต้นสังกัด มาไว้ให้ครูได้ศึกษาด้านกว้าง รวมทั้งจัดบริการให้ครูได้ร่วมรับฟังข้อมูล ข่าวสารจากสื่อโทรทัศน์

วิทยุ อินเทอร์เน็ต และวีดีทัศน์ ส่งเสริมครูในการดำเนินการศึกษาต่อทั้งในประเทศและนอกประเทศ โดยการจัดสรรเวลาให้

4) เปิดโอกาสให้ครูได้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างครูกันเองในโรงเรียน โดยเฉพาะครูที่เป็นครุต้นแบบหรือครูแห่งชาติในหัวข้อที่ครุสอนไว้ เช่น การปฏิรูปการศึกษา การแก้ปัญหานักเรียน การผลิตสื่อประกอบการเรียน การสอนเฉพาะวิชา การจัดกิจกรรมส่งเสริมการเรียน รวมทั้งการจัดกระบวนการเรียนการสอนที่มีประสิทธิภาพ โดยยึดเด็กเป็นศูนย์กลางของ การเรียน มีการนิเทศและคิดตาม แลกเปลี่ยนประสบการณ์เชิงกลยุทธ์ในกลุ่มครู และวิธีการประเมินผลการเรียนรู้ของนักเรียนที่เป็นองค์รวม เพื่อให้เห็นพัฒนาการของเด็กทุกด้าน ไม่เน้นเฉพาะความรู้ความจำ

5) จัดให้มีการประชุมเชิงปฏิบัติการ โดยเชิญวิทยากรหรือผู้เชี่ยวชาญในสาขานั้น ๆ มาให้ความรู้และคำแนะนำในการปฏิบัติงาน ได้แก่ การทำวิจัยในชั้นเรียน การทำหลักสูตร การทำแผนการสอน การผลิตสื่อที่เหมาะสม การสร้างแบบประเมินการเรียนรู้ การใช้ภาษาอังกฤษ ไปพร้อมทั้งในการเขียนรายงานและการสนทนากลุ่มพัฒนาตัวเกียวกับนักเรียนและปัญหาที่ควรได้ร่วมกันแก้ไข

6) จัดให้มีการศึกษากองสถานที่เพื่อเก็บเกี่ยวความรู้และศึกษางานบริหารที่อยู่รอบๆ ตัวนอกห้องเรียน เช่นชุมชนและดูงานสถานศึกษาอื่น ๆ ที่ประสบความสำเร็จในการดำเนินงานปฏิรูป การเรียนรู้ เพื่อนำมาประยุกต์ใช้ในห้องเรียนของตน ให้เกิดผลลัพธ์มากที่สุดและมีความหมายมากที่สุด สำหรับนักเรียน

7) เปิดโอกาสให้นักศึกษาทุกคนตรวจสอบ และประเมินผลการดำเนินงานเป็นระบบ ๆ ทั้งในด้านการพัฒนาการเรียนรู้ของนักเรียนและการจัดกระบวนการเรียนการสอนที่มีประสิทธิภาพของผู้สอน มีการปรับปรุงหลังการประเมินเพื่อให้การเรียนรู้ของนักเรียน มีประสิทธิภาพสูงสุด

8) ปลูกจิตสำนึกรักของการทำงานร่วมกันเพื่อเป้าหมายเดียวกัน คือ พัฒนาการของนักเรียน โดยการจัดให้ครูทำงานร่วมกันเป็นทีม มีการประสานงานร่วมกันทั้งในแนวตั้ง (สาขาวิชา) และแนวนอน (ระดับชั้น) เมื่อสิ้นภาคการเรียนมีการวิเคราะห์จุดเด่นและจุดที่ต้องปรับปรุงร่วมกัน และช่วยกันคิดหาทางแก้ไขด้วยความรู้สึกที่ดีต่อกันและด้วยความเป็นก้าว Yamamoto

9) สนับสนุนให้ครูได้รับข่าวสารและความรู้จากสื่อต่างๆ นอกจากเอกสารและสื่อพิมพ์ เป็นต้นว่า วีดีทัศน์เกี่ยวกับเรื่องน่ารู้ในวงการศึกษา การอบรมทางไกลจากสถานีโทรทัศน์ ช่อง 11 เกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนแนวใหม่ การพัฒนาทั้งระบบ การพัฒนาผู้เรียนอย่างเป็นระบบ กระบวนการทำงานที่มีประสิทธิภาพ ตลอดจนการประเมินการเรียนรู้ของนักเรียนตามสภาพจริง

10) สนับสนุนให้เปิดห้องพิเศษสำหรับครูโดยตั้งชื่อแตกต่างกันไป เช่น ห้องปฏิรูปศูนย์การศึกษาคันคัว เป็นต้น โดยขั้นให้เป็นแหล่งรวมเอกสาร หนังสือ สิ่งพิมพ์ต่างๆ ที่เกี่ยวกับการปฏิรูปการศึกษา รวมทั้งข่าวสารความเคลื่อนไหวต่างๆ ทางการศึกษา เพื่อให้ครูได้มารู้จักความรู้เพิ่มเติมด้วยตนเอง

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2536 : 9) ได้กำหนดบทบาทหน้าที่ของผู้บริหารสถานศึกษาด้านพัฒนาบุคลากรครู ดังนี้

1) ศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหาและความต้องการ เพื่อวางแผนกำหนดเรื่องที่จะประชุมอบรม

2) จัดให้มีการประชุม อบรม หรือสัมมนาเกี่ยวกับปัญหาของงานวิชาการในโรงเรียน โดยครูผู้มีความรู้ความสามารถในการสอนในโรงเรียน หรือเชี่ยวชาญกลยุทธ์สอนมาเป็นวิทยากร

3) สนับสนุนให้ครูมีโอกาสไปร่วมประชุมอบรมทางวิชาการที่สถาบัน หรือหน่วยงานอื่นจัดขึ้น เพื่อกำหนดความรู้ที่ได้รับกลับมาพัฒนาการเรียนการสอน

4) สนับสนุนให้ครูมีความรู้ความสามารถในการสอนในวิชาการเพื่อจัดประชุมทางวิชาการ

5) ประเมินผลการประชุมอบรมทุกครั้ง และนำผลที่ได้มาปรับปรุงการเรียนการสอน

6) ให้มีการรายงานผลการประชุม อบรม สัมมนาเรื่องที่เกี่ยวข้องกับงานวิชาการทุกครั้ง

7) จัดงบประมาณ วัสดุอุปกรณ์ที่จำเป็นต่อการจัดประชุมอบรมและดำเนินความประชุมต่อการดำเนินงานทุกครั้ง

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช (2527 : 227) ได้กล่าวถึงความสำคัญและความจำเป็นของการพัฒนาบุคลากรทางวิชาการ ไว้ว่า เมื่อได้มอบหมายงานให้กับบุคลากร ไปทำระยะหนึ่งแล้ว ผู้บริหารจะต้องหาทางที่จะเพิ่มพูนความรู้ความสามารถ หรือทักษะบางประการ แก่ผู้ปฏิบัติงานด้านวิชาการ หรือด้านการเรียนการสอน เพื่อให้มีการพัฒนาเปลี่ยนแปลงตามความก้าวหน้าทางวิชาการและเทคโนโลยีใหม่ ๆ ความจำเป็นในการพัฒนาบุคลากรทางการศึกษา โดยเฉพาะด้านตัวครูผู้สอนซึ่งจำเป็นอย่างยิ่ง ที่จะต้องพัฒนาให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ อาจทำได้หลายรูปแบบ เช่น การจัดอบรมเพิ่มเติม การศึกษาต่อ การเชี่ยวชาญในรุ่นวุฒินานรรษายานหางการศึกษา การศึกษาดูงาน และการประชุมอบรมทางวิชาการ เป็นต้น

จากที่กล่าวมาสรุปได้ว่า บทบาทของผู้บริหารสถานศึกษาในการปฏิรูปการเรียนรู้ ด้านการพัฒนาบุคลากรครู หมายถึง การปฏิบัติหน้าที่ของผู้บริหารสถานศึกษาในการส่งเสริมสนับสนุน พัฒนาความรู้ความสามารถของครูให้มีทักษะเพิ่มขึ้น เพื่อให้การปฏิบัติงานการเรียนการสอน หรืองานด้านอื่นภายในโรงเรียน ให้บรรลุผลสำเร็จอย่างมีประสิทธิภาพ และประสิทธิผล

ของหลักสูตร โดยวิธีการประชุม อบรม สัมมนา ภายใต้การสนับสนุนของผู้บริหารสถานศึกษาในทุก ๆ ด้าน เช่น เวลา งานประจำ วัสดุอุปกรณ์อื่น ๆ ที่ต้องการในการดำเนินกิจกรรม เพื่อให้บุคลากรได้รับรู้ความสามารถมีความชำนาญตามที่ต้องการ

6. ด้านการจัดระบบนิเทศภายใน

การนิเทศเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับทุกหน่วยงานในทุกระดับ ไม่ว่าหน่วยงานนั้นจะได้มีการจัดระบบอย่างดี มีการควบคุมอย่างมีประสิทธิภาพเพียงใดก็ตาม เมื่อเวลาหรือสภาพแวดล้อมเปลี่ยนแปลงไป ถึงที่เกี่ยวข้องกับงานที่ต้องปฏิบัติเปลี่ยนแปลงไปด้วย ความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาการและเทคโนโลยีใหม่ ๆ ที่อาจมีบทบาทต่อการดำเนินงานในส่วนต่างๆ ให้มีประสิทธิภาพสูงขึ้น และสอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงได้ตลอดเวลา ซึ่งผู้บริหารสถานศึกษาสามารถใช้การนิเทศเป็นเครื่องมือส่งเสริมให้เกิดประสิทธิภาพตามความมุ่งหมายที่ตั้งไว้

การนิเทศภายใน หมายถึง งานที่ผู้บริหารและบุคลากรภายในโรงเรียนร่วมมือกันเพื่อปรับปรุงงานต่าง ๆ ในการส่งเสริมและเพิ่มประสิทธิภาพการจัดการเรียนการสอน อันจะส่งผลต่อผลลัพธ์ทางการเรียนของนักเรียน (ด้านกังงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ 2536 : 32)

การนิเทศภายในเป็นการนิเทศโดยบุคลากรภายในสถานศึกษาเอง มีผู้บริหารสถานศึกษา รองผู้บริหารสถานศึกษา หัวหน้าหมวดวิชาการ หัวหน้าฝ่ายต่าง ๆ และครุที่มีความชำนาญเฉพาะวิชาที่โรงเรียนคัดเลือก แล้วแต่ตั้งให้ทำการนิเทศเป็นกระบวนการฯ โดยมีจุดมุ่งหมายอันเป็นหัวใจของการนิเทศ 5 ประการ คือ

- 1) มุ่งพัฒนาบุคลากรในหน่วยงานให้ได้รับความรู้เพิ่มความสามารถในการปฏิบัติงานได้ดีขึ้น
- 2) มุ่งพัฒนาการเรียนการสอนและสร้างสรรค์งานให้มีประสิทธิภาพ
- 3) มุ่งส่งเสริมและการประชาสัมพันธ์ เพื่อสร้างความเข้าใจในการจัดการศึกษา การนิเทศ ตลอดจนการดำเนินกิจกรรมของสถานศึกษา ในอันที่จะได้รับความร่วมมือจากบุคคลในชุมชน
- 4) ส่งเสริมการสร้างขวัญกำลังใจของบุคลากร ให้ทำงานด้วยความมั่นใจ มีกำลังใจในการทำงาน
- 5) ประสานงานและอำนวยความสะดวก ส่งเสริมการนิเทศจากภายนอกอย่างสม่ำเสมอ

ไวลส์ (เคลินศักดิ์ อุ่นออกพันธ์ 2533 : 17 ; ล้างมาจากการ Wiles 1967 : 267) ได้กล่าวถึงบทบาทของผู้บริหารโรงเรียนในฐานะผู้นิเทศ ไว้ว่าดังนี้

1) บทบาทด้านมนุษยศาสตร์พัฒน์ สร้างความเข้าใจอันดีภายในกลุ่มและพยาบาลชัด ความขัดแย้งต่าง ๆ ที่เกิดภายในกลุ่ม

2) บทบาทในฐานะผู้นำ พัฒนาความเป็นผู้นำให้เกิดขึ้นแก่ตัวผู้อื่น ให้มีความรับผิดชอบ

3) บทบาทในด้านการจัด และการดำเนินงานในหน่วยงาน ช่วยให้การดำเนินงานของคณะกรรมการต่าง ๆ ในองค์กรดำเนินการไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ พยาบาลให้กับลูกมีเด็กน้อยเดียว กัน เพื่อให้เกิดวินัยและส่งเสริมให้ทุกคนมีวินัยในตนเอง

4) บทบาทในการคัดเลือกและการใช้ประโยชน์บุคลากร ให้ครุภาระส่วนร่วมในการพิจารณา คัดเลือกบุคลากรใหม่ให้ตรงกับความต้องการ สร้างความอนุญาติใจและความเชื่อมั่นในตนเองให้แก่บุคลากร

5) บทบาทในการสร้างวัฒนธรรมครู ช่วยให้ครูพอใจในงานที่ทำ มีความสอดคล้องกับภาระการทำงาน ให้มีส่วนร่วมในการวางแผนการและนิเทศของโรงเรียน จัดให้มีบริการต่าง ๆ เช่น คู่มือครู การศึกษาต่อ การอบรม เป็นต้น

6) บทบาทในการพัฒนาบุคลากร จัดให้มีการอบรม การประชุม การสังเกตการณ์ การนิเทศภายใน กำกับ และติดตามผล ถือเป็นหน้าที่ที่สำคัญของผู้บริหารสถานศึกษา โดยเฉพาะอย่างยิ่งเกี่ยวกับการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ซึ่งถือเป็นเรื่องใหม่เป็นความเปลี่ยนแปลงแนวทางการจัดการเรียนการสอนที่เกิดขึ้นใหม่ โดยมีพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ค่อยกำกับ เป็นเรื่องที่ผู้บริหารสถานศึกษาจะต้องพยายามให้ส่งเสริมสนับสนุนทั้งด้วยตนเองและมอบหมายให้ผู้อื่นดำเนินการอย่างจริงจัง ซึ่งการนิเทศภายใน กำกับ ติดตามผล ผู้บริหารสถานศึกษาสามารถใช้เทคนิคใดๆ ต่าง ๆ ดังที่ นิกร เพ็ญเวียง (2538 : 49) ได้เสนอไว้ว่าการนิเทศภายในตามยุทธวิธี กำหนดไว้ 8 วิธี คือ การประชุม การนำเสนอศึกษาดูงาน การให้การศึกษาจากค่าธรรมด้า การสอนท่านวิชาการ การบริการเอกสาร การให้คำปรึกษาหารือ การสาธิตการสอน และการสังเกตการสอน ส่วน วัฒนาพร ระจันทุกษ์ (2541 : 83) ได้เสนอว่า ผู้บริหารสถานศึกษาควรแต่งตั้งคณะกรรมการเพื่อค่อยให้คำปรึกษา อำนวยความสะดวก ให้การช่วยเหลือ ให้กำลังใจแก่ครู เพื่อให้การจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญประสบความสำเร็จ การนิเทศภายใน กำกับ และติดตามผลเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอน ด้านสภาพแวดล้อมและบรรเทากาศ ที่เอื้อต่อการเรียนการสอน ด้านสื่อ วัสดุอุปกรณ์ และแหล่งเรียนรู้ และด้านพัฒนานักการศึกษาและบุคลากรที่เกี่ยวข้อง

การจัดระบบนิเทศภายใน เป็นการปฏิบัติงานทางวิชาการที่ครอบคลุมงานด้านหลักสูตรและการบริหารหลักสูตรเพื่อการเรียนการสอน ซึ่งการนิเทศเป็นการจัดกิจกรรมเพื่อปรับปรุงงานในการที่จะส่งเสริมและเพิ่มประสิทธิภาพการปฏิบัติงานซึ่งเป็นการสร้างความรู้ความเข้าใจถึงหลักการและวิธีการปฏิบัติในการนิเทศภายใน มีการแต่งตั้งคณะกรรมการนิเทศภายใน การวางแผนการนิเทศภายใน การจัดให้มีเครื่องมือสำหรับการนิเทศ มีการนิเทศภายในอย่างเป็นระบบด้วยวิธีการที่หลากหลาย รวมทั้งการประเมินการนิเทศ ทั้งนี้อู่ที่การบริหารโรงเรียน ว่ามีข้อมูล มีความรู้ความสามารถ พร้อมที่จะช่วยเหลือ แนะนำ กระตุ้น ปรับปรุงแก้ไขปัญหา การจัดการเรียนการสอนภายในโรงเรียน เพื่อให้ครูได้มีการพัฒนาการเรียนการสอนให้มีคุณภาพต่อไป

วิชัย วงศ์ไนย (นารวิชัย บรรบุณฤทธิ์ 2540 : 89 ; อ้างอิงจาก วิชัย วงศ์ไนย 2525 : 196) ได้ให้บรรณะเกี่ยวกับ การนิเทศภายในของผู้บริหารสถานศึกษาว่า ผู้บริหารสถานศึกษาจะต้องเตรียมวางแผนเกี่ยวกับการใช้หลักสูตรใหม่ การเตรียมอบรมครุ และการจัดครุเข้าสอน การบริหารวัสดุประกอบหลักสูตร การประชาสัมพันธ์การใช้หลักสูตรให้ผู้ปกครองทราบ การเดินสำรวจและจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร นอกจากนี้ อุทัย บุญประเสริฐ และชาโภน พิงการวัฒน์ (2528 : 32) ได้กล่าวถึงการนิเทศที่ผู้บริหารสถานศึกษาควรปฏิบัติว่า ผู้บริหารสถานศึกษาควรแนะนำให้ครูเข้าใจหลักการ ชุดมุ่งหมาย โครงสร้าง และลิสต์ที่สำคัญ ๆ ของหลักสูตร ซึ่งหลักสูตรตามแนวทางแห่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มีลักษณะที่หลากหลาย เหมาะสมกับผู้เรียนในแต่ละระดับ ตลอดล้องกับความสนใจ ความถนัด และความแตกต่างของแต่ละบุคคล เป็นหลักสูตรที่มุ่งพัฒนาคนให้มีความสมดุลทั้งด้านความรู้ ความคิด ความสามารถ ความดีงาม และความรับผิดชอบต่อสังคม (กระทรวงศึกษาธิการ 2542 : 15) นอกจากนี้ ผู้บริหารสถานศึกษาต้องค่อยแนะนำสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการดำเนินการพัฒนาหลักสูตร การปรับปรุงหลักสูตร ให้ความช่วยเหลือในการพัฒนาปรับปรุงหลักสูตรท่องถิ่น ซึ่งเป็นส่วนที่นำเสนอภาพปัญหา ความต้องการจำเป็นของท้องถิ่น ชุมชน สังคม ภูมิปัญญาท้องถิ่น มาสร้างเป็นหลักสูตร ให้ครูและบุคลากรทราบถึงแนวทางการเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดทำหลักสูตรท่องถิ่น (กรมวิชาการ 2542 : 13) ส่วนการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางกีฬานักกัน ผู้บริหารสถานศึกษาต้องให้ความช่วยเหลือ แนะนำ เสนอแนะ ค่อยเอาใจใส่ ให้กำลังใจ เพื่อให้ครูสามารถจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่มุ่งให้นักเรียนได้เรียนรู้และก้าวพนองก์ความรู้ด้วยตนเอง ได้ปฏิสัมพันธ์กับบุคคลและสิ่งแวดล้อม ได้เคลื่อนไหวประกอบกิจกรรม ได้เรียนรู้กระบวนการต่าง ๆ ที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิต และรักษาการประยุกต์ความรู้ไปใช้ในชีวิตจริง (พิศนา แรมมณี 2542 : 14 -15) เมื่อผู้บริหารสถานศึกษาได้นิเทศครุและบุคลากรให้รู้และเข้าใจ มีกำลังใจ สะดวกในการจัดทำหลักสูตรและ

การจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางแล้ว ก็ต้องคงมาตรฐาน สังเกต ดูแล เอาใจใส่ ว่าครูและบุคลากร ได้ปฏิบัติตามที่ได้นิเทศไปหรือไม่ ได้ผลเพียงไร คอยให้กำลังใจช่วยเหลือ อย่างจริงจัง

บันลือ พฤกษะวัน (2536 : 81) ได้กล่าวถึงบทบาทของผู้บริหารกับการนิเทศว่า

- 1) ต้องสนับสนุนส่งเสริมการนิเทศอย่างจริงจังและจริงใจ
- 2) ทำหน้าที่วิทยากรที่ดีและให้คำแนะนำการใช้หลักวิชา
- 3) บริการอำนวยความสะดวกให้แก่ผู้นิเทศ ผู้รับการนิเทศทุกด้าน
- 4) ประเมินผลการปฏิบัติงานของผู้นิเทศและผู้รับการนิเทศ
- 5) สร้างขวัญกำลังใจให้แก่ผู้นิเทศและผู้รับการนิเทศ

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2536 : 8-9) ได้กำหนดบทบาท หน้าที่ของผู้บริหารสถานศึกษาด้านการจัดการนิเทศภายใน ดังนี้

- 1) ศึกษาและทำความเข้าใจถึง หลักการและวิธีการปฏิบัติในการนิเทศภายในให้ชัดเจน เพื่อให้เกิดความมั่นใจในการดำเนินการ
- 2) สร้างความเข้าใจร่วมกันระหว่างผู้บริหาร โรงเรียนและคณะกรรมการฯ เพื่อการยอมรับ ซึ่งกันและกัน
- 3) แต่งตั้งคณะกรรมการนิเทศภายใน โดยมีผู้บริหารสถานศึกษาเป็นประธาน หัวหน้าฝ่ายวิชาการ หัวหน้ากลุ่มประสบการณ์ หัวหน้าสายชั้น และคณะกรรมการที่มีความเหมาะสมร่วม เป็นคณะกรรมการ
- 4) ให้มีคณะกรรมการมีหน้าที่วางแผนเพื่อดำเนินการนิเทศภายใน ตาม กระบวนการ 5 ขั้นตอน คือ การศึกษาสภาพปัจจุบันปัญหาและความต้องการ การวางแผน การสร้าง เครื่องมือ การปฏิบัติการนิเทศ และการประเมินผลการนิเทศ
- 5) จัดให้มีเครื่องมือ วัสดุ และเอกสารที่จำเป็นสำหรับการนิเทศ ให้พร้อมที่จะใช้ อย่างเพียงพอ
- 6) ดำเนินการนิเทศตามแผน/โครงการที่กำหนด โดยจัดทำปฏิทินปฏิบัติงานให้ชัดเจน
- 7) เลือกใช้กิจกรรมการนิเทศที่เหมาะสม และสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการนิเทศ
- 8) เยี่ยมชั้นเรียน และสังเกตการสอน เพื่อทราบปัญหาและพฤติกรรมการเรียนการสอน ของครูและนักเรียน โดยมีแบบบันทึกการสังเกตการสอน
- 9) จัดให้มีการประเมินผลการนิเทศภายใน เพื่อพัฒนาความรู้ความสามารถของครู
- 10) จัดทำแฟ้มข้อมูลเพื่อรับรวมผลการนิเทศและเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการนิเทศ

จากที่กล่าวมาสรุปได้ว่า บทบาทของผู้บริหารสถานศึกษาในการปฏิรูปการเรียนรู้ ด้านการนิเทศภายใน หมายถึง การปฏิบัติหน้าที่ของผู้บริหารสถานศึกษาในการส่งเสริมสนับสนุน การแนะนำให้คำปรึกษาหารือ ดูแลเอาใจใส่ช่วยเหลืออำนวยความสะดวกแก่ครู สร้างขวัญและกำลังใจ ประชุมครุเพื่อสร้างความเข้าใจ ร่วมมือกันวางแผนทางปฏิบัติในการนิเทศ แต่งตั้งคณะกรรมการนิเทศภายใน จัดให้มีเครื่องมือวัสดุ และเอกสารที่จำเป็นในการนิเทศ เลือกให้ กิจกรรมนิเทศที่เหมาะสม ติดตามการจัดการเรียนการสอนของครู เยี่ยมชั้นเรียนหรือสังเกตการสอน ตลอดจนกำกับ ติดตาม และประเมินผลการนิเทศภายใน

ผู้บริหารสถานศึกษา เป็นผู้ที่มีบทบาทที่สำคัญยิ่งในการปฏิรูปการเรียนรู้ เมื่อจาก ที่เป็นผู้ที่มีอำนาจสูงสุดในโรงเรียน ใน การตัดสินใจและดำเนินการต่าง ๆ ของโรงเรียน บทบาทของ ผู้บริหารสถานศึกษา จึงประกอบด้วย การกำหนดนโยบาย กำหนดความต้องการจำเป็น จัดทำ แผนงาน โครงการ จัดระบบสนับสนุน และการประชาสัมพันธ์ ประกอบด้วย ขัดการพัฒนาคุณภาพ จัดการด้านบริหารหลักสูตร และจัดระบบนิเทศภายใน ใน ทั้งนี้เพื่อที่จะมีผลสัมฤทธิ์จะบังเกิดต่อ การจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญอย่างแท้จริง

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยในประเทศ

กิตติ อินทร์โพธิ์ໄโล (2545 : บทคัดย่อ) ได้ทำวิจัยเรื่องการศึกษาสภาพการดำเนินงานการ ปฏิรูปการเรียนรู้ในโรงเรียนประถมศึกษาแบบที่ 4-7 สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดร้อยเอ็ด ผลการวิจัยพบว่า สภาพการดำเนินงานการปฏิรูปการเรียนรู้ด้านการจัดระบบนิเทศภายใน และด้าน การจัดสภาพแวดล้อมทางกายภาพที่เหมาะสม อยู่ในระดับมาก ส่วนด้านการจัดสภาพแวดล้อมทาง สังคมที่สัมภានติ ด้านการวิจัยในชั้นเรียนอยู่ในระดับปานกลาง

งามเพ็ญ พันธุ์ดี (2545 : บทคัดย่อ) ได้ทำวิจัยเรื่องบทบาทของผู้บริหาร โรงเรียนในการ พัฒนาคุณภาพการเรียนการสอนตามมาตรฐานโรงเรียน พ.ศ.2541 ของโรงเรียนประถมศึกษาสังกัด สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดเพชรบุรี ผลการวิจัยพบว่า ผู้บริหาร โรงเรียนมีการปฏิบัติงาน ในการพัฒนาคุณภาพการเรียนการสอนตามมาตรฐานโรงเรียน พ.ศ. 2541 อยู่ในระดับมาก ทุกมาตรฐาน

โชคชัย ไกรนรา (2525 : 66) ได้วิจัยเกี่ยวกับทัศนะของครูต่อบทบาทการบริหารงาน วิชาการของผู้บริหาร โรงเรียนประถมศึกษา สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดนครศรีธรรมราช ได้กล่าวถึงปัญหาในการบริหารงานวิชาการ ไว้ว่า ผู้บริหาร ได้ปฏิบัติอยู่ระดับปานกลาง แท้จริงแล้ว งานด้านวิชาการ ควรถือว่าเป็นหน้าที่หลักและสำคัญยิ่งของโรงเรียน

นิยม เกตุวงศ์ (2543 : บทคัดย่อ) ได้ทำวิจัยเรื่องความคิดเห็นต่อนบทบาทผู้บริหารโรงเรียนเพื่อการปฏิรูปการศึกษา โรงเรียนในสังกัดสำนักงานการประณมศึกษาอีกครั้ง จังหวัดลำปาง ผลการวิจัยพบว่า บทบาทของผู้บริหารโรงเรียนที่มีความสำคัญและจำเป็นมากที่สุดต่อการปฏิรูปการศึกษาด้านต่างๆ คือ ด้านกระบวนการเรียนการสอน ด้านหลักสูตร ด้านวิชาชีพครุและบุคลากรทางการศึกษา และด้านระบบงานบริหารและการจัดการ

นกเนตร ธรรมบวร (2542 : ไม่มีเลขหน้า) ได้ทำการวิจัย โครงการปฏิรูปการเรียนรู้ ในจังหวัดขอนแก่น : การพัฒนาฐานะแบบการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง เสนอต่อสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ผลการวิจัยพบว่า ผู้บริหาร โรงเรียนมีบทบาทสำคัญต่อการปฏิรูปการเรียนรู้เป็นอย่างยิ่ง ผู้บริหาร โรงเรียนจึงต้องมีความรู้ความเข้าใจ และมีความมุ่งมั่นเห็นความสำคัญของการจัดการเรียนการสอน จึงสามารถทำให้การเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางประสบความสำเร็จ

บุญส่ง ลอยสุวรรณ (2538 : 85) ได้วิจัยเกี่ยวกับทักษะการนิเทศของผู้บริหารสถานศึกษา ที่ส่งผลต่อพฤติกรรมการสอนของครู สังกัดสำนักงานการประณมศึกษาจังหวัดยะลา ผลการวิจัยพบว่า ผู้บริหาร โรงเรียนมีความคิดเห็นว่า ทักษะการนิเทศของผู้บริหารมีความสัมพันธ์ทางบวกกับ พฤติกรรมการสอนของครู

ประชัน เอี่ยมวัน (2545 : 35-36) ได้ทำวิจัยเรื่องบทบาทของผู้บริหารสถานศึกษาในการสนับสนุนการจัดการเรียนการสอน ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานการประณมศึกษาอีกครั้ง จังหวัดเชียงใหม่ ผลการวิจัยพบว่า ในด้านการสนับสนุนการจัดการเรียนการสอน ผู้บริหารสถานศึกษาได้ให้ความรู้ความเข้าใจแก่ครูปฏิบัติการสอน โดยส่งครูเข้าร่วมอบรมสัมมนากับหน่วยงานอื่น ๆ ตามสมควร ตลอดจนสร้างความตระหนักรู้ในความสำคัญของ การจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ส่วนปัญหานี้ครูต้องการแหล่งเรียนรู้ที่เพียงพอ และงานประมาณที่เหมาะสม ในการพัฒนาบุคลากร ครูปฏิบัติการสอนยังคงจัดการเรียนการสอนแบบเดิม ไม่มีผู้เรียนเป็นสำคัญ และในด้านการส่งเสริมสื่อ วัสดุอุปกรณ์ ควรมีการจัดห้องเรียนที่เอื้อต่อการเรียนรู้ มีการผลิตสื่อ จัดซื้อสื่อที่เหมาะสมและทันสมัย

สมาน แก้วคำໄສย์ (2545 : บทคัดย่อ) ได้ทำวิจัย เรื่องบทบาทของผู้บริหาร โรงเรียน ต่อการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางในโรงเรียนประณมศึกษา ในสังกัดสำนักงานการประณมศึกษาจังหวัดร้อยเอ็ด ผลการวิจัยพบว่า ผู้บริหาร โรงเรียนมีการปฏิบัติตามบทบาทต่อการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง โดยรวมอยู่ในระดับมาก ผู้บริหาร โรงเรียนมีปัญหาการปฏิบัติตามบทบาทต่อการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง

งานวิจัยต่างประเทศ

เกล็นดินนิน และคอนเนลลี่ (นกเนตร ธรรมนวร. 2542 : 76 ; อ้างอิงมาจาก Clandinin and Connelly. 1995) ได้วิจัยทางของผู้บริหารเกี่ยวกับการปฏิรูปการเรียนการสอน ผลการวิจัยพบว่า ผู้บริหารสถานศึกษามีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งต่อการปฏิรูปการเรียนการสอน

แม็ทธอดค์ (เฉลียว ดีชื่น. 2530 : 53 ; อ้างมาจากการ Malloch. 1978 : 6061 -A) ได้ศึกษาเรื่อง ความต้องการในการปฏิบัติงานของผู้บริหาร โรงเรียนประถมศึกษา ในรัฐอิลลinois สหรัฐอเมริกา ผลการวิจัยพบว่า ความต้องการที่อยู่ในระดับมาก คือ ความต้องการที่จะมีความสามารถในการปฏิบัติงานเกี่ยวกับการนิเทศและประเมินผล และต้องการปรับปรุงการเรียนการสอนและการพัฒนาหลักสูตร

แยกที่ (มนตรี พรหมมา 2542 : 28 ; อ้างอิงมาจาก Agitho 1980 : 3076 – 3077) ได้ศึกษาวิจัยเกี่ยวกับ การรับรู้บทบาทและหน้าที่ของผู้บริหารและครูในงานวิชาการ ผลการวิจัย พบว่า ผู้บริหารและครูยอมรับว่างานปรับปรุงการเรียนการสอนจะต้องทำเป็นคณะ โดยให้ทุกคนมีความรับผิดชอบร่วมกัน ผู้บริหารทำหน้าที่บริหารงานอื่น ๆ มากเกินไปควรให้ความสำคัญในการนิเทศ ภายนอกยิ่งขึ้น ผู้บริหารต้องเปลี่ยนบทบาทจากผู้สั่งการมาเป็นผู้ประสานงาน